

BRINGERIKE.

RUNE

RINGERIKE

1946-47

UTGITT AV

RINGERIKES UNGDOMSLAG
OG RINGERIKES MUSEUM

VED

ELLEN HALS
HARALD VIBE – ELLING SKOLLERUD

Morgenhymne.

Morgenens blod. Maktfullt det stiger
av nattens beseirede grav.
Skyene rødmer av sunnhet og styrke,
speiler sin blussende fryd i det åndende hav.
Jordens skapende hjerte
svulmer av ungdom og evige krefter tent.
Veldig i rommet det stiger en hymne:
Skapelsens dag er ei endt.

Seirende sol. Atter du skjenker
din nektars berusende ild.
Blomstene åpner sin krone og drikker,
dyrene kaller og fuglene dirrer i spill.
Menneskeøyne blanke
undrende skuer et Eden de trodde tapt.
Hjertene kjenner en kallen: Følg med meg.
Skap hva jeg ikke har skapt.

Levende dag. Allting beåndes
og næres til stigende vekst.
Solvarme lengsler i skjønnhet forenes,
løfter mot lyset de evige livslovers tekst.
Mennesker la oss blande
inn våre røster i dagningens glade kor.
Ennå en gang suser Pan-Paradisets
deilige drøm over jord.

Elling M. Solheim.

Norderhovpresten JONAS RAMUS,

Anna Colbjørnsdatters mann.

Av Kristian Nissen.

Jonas Ramus

f. 1649, død 1718. Sogneprest til Norderhov 1690 — 1717.
Maleri i Norderhov kirke.

Ja, som Norderhovspresten Jonas Ramus, Anna Colbjørnsdatters mann, er det han gjerne minnes i våre dager, — når man da i det hele tatt reflekterer over at den berømte prestefru på Norderhov sannsynligvis har hatt seg en mann, som var bygdens sogneprest.

Men man har full grunn til å minnes ham for mere enn det, at han var sin kones mann. Han var nemlig en av de lærdeste menn i

Norge i slutten av 1600- og begynnelsen av 1700-årene og skrev historiske arbeider, som betød noe for datidens Norge. Og av hans religiøse forfatterskap er iallfall en av bøkene stadig påny trykt opp igjen helt til henimot våre dager og det både i Norge og i Sverige. Så han var virkelig i lange tider en av våre religiøse klassikere.

Jonas Ramus's navn og fortjenstfulle virke er selvfølgelig ikke helt glemt av senere forfattere. Med en i virkeligheten stadig stigende anerkjennelse av hans innsats i visse henseender er han således omtalt bl. a. av Ludvig Daae i dennes meget leseverdige artikkel om Jonas Ramus og Anna Colbjørnsdatter — i Daaes Historiske Skildringer, II (1878) —, av Francis Bull i Norsk litteraturhistorie, II (1928) og av H. Blom Svendsen i Norsk Salmesang, I (1935).

Men noen fyldig, enn si uttømmende redegjørelse for hans liv med saklig vurdering av hans forfatterskap ut fra datidens forutsetninger er ennå ikke gitt, hvor fristende enn den oppgaven synes meg å være gjennom studium av Jonas Ramus å trenge inn i det religiøse og vitenskapelige åndsliv i Norge i den interessante og betydningsfulle overgangstiden omkring år 1700.

Den spesielle Ringerikslitteratur inneholder såvidt jeg vet heller ikke meget om Jonas Ramus, — men desto mere om hans kone. Og den korte biografien av Jonas Ramus i Norderhovsboken er dessverre spekket med trykkfeil og feilaktige opplysninger.

Jeg har derfor med glede påtatt meg oppdraget å skrive for «Ringerike» en såpass fyldig skildring av Jonas Ramus's liv og virke som dette utmerkede årsheftes sterkt begrensede spalteplass tillater. Måskje i unøde forutskikker jeg den bemerkning, at jeg ikke på langt

nær sitter inne med et så inngående kjennskap til dette emne som én helt tilfretsstillende løsning av den oppgave, som er stillet meg, burde forutsette. Men jeg har lenge interessert meg for visse sider av hans arbeide. Og min viten om ham har jeg da nå søkt å supplere ved en smule arkivundersøkelser og en kursorisk gjennomgåelse av Jonas Ramus's skrifter, allt med det for øye å kunne beriktige en del av feilene i eldre fremstillinger og supplere disse med en del nye opplysninger samt å gi en kortfattet vurdering av det positivt verdifulle i Jonas Ramus's innsats i samtiden.

Jonas Ramus var født 27. september 1649 på Aukra (Akerøy) i Ytre Romsdal, hvor faren var sogneprest. Daniel Johnsen Ramus var hans navn. Og denne var selv prestesønn. For hans far John Eskildsson Green var prest i Grytten i Romsdalen. Og det er dette Green-navnet, som sannsynligvis stammer fra gården Gren i Verdalen, som av sønnen etter tidens skikk ble latinisert til Ramus. På latin heter nemlig en gren «ramus».

Under dette fremmedklingende navn levet da denne opprinnelig norske slekt videre i Norge og Danmark. Og særlig i Danmark talte den mange fremrakende medlemmer i 1700-årene og første halvdel av 1800-årene, inntil den i 1874 døde ut med den siste mannlige ætling av navnet Ramus.

Daniel Johnsen Ramus's hustru, altså vår Jonas's mor, het Anna Christensdatter Bernhoft. Hun tilhørte den store Bernhoftslekten, som bl. a. har fostret flere salmediktere i eldre tid. I 1654 døde hennes mann. Men allerede året etter giftet hun seg med hans eftermann Hans Olsen Brejer. Han hadde et par år vært Daniel Ramus's personellkapellan og fikk altså nå både enken og kallet. Og han ble en god stefar for Jonas og dennes to eldre brødre Christian og Melchior. Han underviste dem og satte dem på latinskolen i Trondhjem. Fra denne skolen ble de alle tre dimittert i 1665 og samme år immatrikulert ved universitetet i København.

Men fra da av er Jonas Ramus som forsvunnet i hele femten år. Man kjenner ikke til at han tok noen eksamen eller at han søkte og fikk seg noen fast stilling i denne tiden. Formodentlig har han skaffet seg de nødvendige inntekter ved å virke som huslærer eller informator, som man gjerne kalte det dengang.

Hans senere forfatterskap vidner dog om, at han i denne tiden må ha drevet flittige og omfattende studier både på teologiens og historiens område. Og i sitt første historiske arbeide sier han da også selv, at han hadde samlet materialer til det, da han var ved universitetet.

Det første livstegn vi får fra ham etter disse femten årene er den andaktsboken «Naadens Aandelige Markets-Tid», som han lot trykke i København i 1680 og som jeg nedenfor skal omtale noe nærmere. Her skal bare bemerkes, at dedikasjonen foran i boken er datert København 24. august 1680. Så da har han altså oppholdt seg der nede. Det kan dog for hva vi vet bare ha vært for å få boken trykt.

Men hva vi vet er at Jonas Ramus 26. oktober 1681 av kong Christian den 5. ble beskikket til å være personellkapellan hos sognepresten i Sørum Colbjørn Arneberg, «saafremt hand efter foregaaende examen til PræsteEmbedet dygtig befindes,» som det heter i kallsbrevet.

Han har da etter dette ennå ikke tatt noen teologisk eksamen. Men det har han snart fått ordnet. For allerede 3—4 uker deretter, 18. november 1681, ble han ordinert til prest av biskopen i Christiania eller Akershus stift, som bispedømmet dengang kaltes, Hans Rosing.

Og han ble ikke bare beskikket som personellkapellan. Han fikk også et bindende tilsagn om å suksedere, det vil si å bli etterfølger til sin sogneprest i Sørum, såfremt han «i samme sit Capelans Embede i lærdom og lefnet sig tilbørligen skicker oc forholder.»

En sådan utnevning til kapellan med suksisjon på sognekallet var ikke så usedvanlig på den tid. Men for Jonas Ramus's vedkommende kan det tyde på, at hans bok fra året forut om «Naadens Aandelige Markets-Tid» har tjent som et anbefalingsbrev for ham — hvilket kunne være fullt berettiget. Og den omstendighet, at boken var tilegnet eller som det heter dedisert til Norges stattholder Ulrik Fredrik Gyldenløve og dennes høivelbårne fru grevinne, kan også ha vært medvirkende. Og det så meget mere som stattholder Gyldenløve og biskop Rosing stod i et fortroligt samarbeide.

Sin kapellantjeneste i Sørum har Jonas Ramus formodentlig tiltrådt like etter ordinasjonen. Men det var ikke nok med dette. Allerede kort tid deretter, 8. februar 1682, ble han nemlig gift med sogneprestens datter, Anna Colbjørnsdatter, hvorved han også ble svoger

til de to fra Haldens og Fredrikstens historie senere så bekjente brødre Hans og Peder Colbjørnsen, som var Annas yngre halvbrødre. At Anna Colbjørnsdatter var meget ung da hun ble gift med sin fars personellkapellan er meget mulig. Men at hun som en gammel familietradisjon beretter — fortalt av Conradine Dunker — bare var fjorten år gammel er lite trolig. Og ennå mindre, at alle hennes fem eller seks barn var født innen hun fylte tyve år. Og ingen av dem var heller tvillinger. Man kjenner for øvrig ikke fødselsåret for noen av dem, likeså litt som for Anna Colbjørnsdatter selv. I en præsumptivt så pålitelig kilde som Norsk biografisk leksikon sier Oscar Albert Johnsen bare, at det var «omkring 1665». I så fall har hun vært ca. 17 år gammel, da hun ble gift. Men må det ansees utelukket at hun har fått alle sine barn innen hun fylte tyve år, så er det iallfall mulig, at de alle er født mens hennes mann ennå var kapellan i Sørnum. Og det var han til 1690, da han søkte og fikk Norderhov soknekall.

Når Jonas Ramus søkte seg bort fra Sørnum, uaktet han hadde «ekspektanse» på kallet etter svigerfarens død, da har han vel hatt to ytre grunner til dette: dels den store barneflokken han hadde lagt seg til og dels den omstendighet, at det vel har sett ut til, at det kunne drøye lenge, innen kallet ville bli ledigt.

Colbjørn Torstensen ble nemlig en meget gammel mann, han døde først 1720, — altså to år etter Jonas Ramus —, da han var 92 eller etter en annen beretning endog 97 år gammel. Men når Jonas Ramus virkelig kunne søke og få et så stort sognekall som Norderhov — dengang utvilsomt forholdsvis enda større enn nå og det ikke bare i utstrekning — så henger det vel sammen med, at han allerede hadde et navn som forfatter.

Den andre andaktsboken fra hans hånd, «Aandelig Herbarium eller Siælens Lyst-Hawe», ble ganske visst ikke trykt før i hans Norderhovstid — i 1695. Men allerede i 1688 må boken ha foreligget ferdig. For da ble den i anerkjennende ord godkjent til trykning både av biskop Rosing i Christiania og av professor Bircherod på vegne av det teologiske fakultet. Så iallfall disse høye og formående herrer har allerede da hatt kjennskap til denne boken som i likhet med Ramus's øvrige forfatterskap skal bli litt nærmere omtalt nedenfor.

Og i 1689, altså året før utnevnelsen til Norderhov, utkom i Christiania Jonas Ramus's første historiske arbeide, den lærde latinske avhandling «Nori regnum hoc est Norvegia antiqva & ethnica», det vil si: «Nors rike, det er det gamle og hedenske Norge». Boken har sikkert vakt oppsikt. Og da den på det aller høfligste var dedisert såvel til Norges stattholder Ulrik Fredrik Gyldenløve som til visestattholderen Just Høg og til kongens, Christian den 5tes meget formående oversekretær Matthias Moth, har Ramus visst å skaffe seg gode velyndere.

Om Jonas Ramus's virke for øvrig i de åtte-ni årene han var personellkapellan i Sørnum vet vi litet eller intet. Kirkebøker eller andre arkivsaker fra prestekontoret i Sørnum i 1680-årene finnes ikke lenger. Og såvidt jeg vet er ikke noen tradisjoner om den lærde prest og hans unge og barnerike kone blitt oppbevart til våre dager.

Men et synlig minne om dem finnes dog ennå i Sørnum kirke, nemlig et døpefat av drevet messing som bærer en inskripsjon om å være skjenket til Sørnum kirke 1685 av Jonas Ramus og Anna Colbjørnsdatter.

Nogen skriftlig ansøking fra Ramus til Kongen om Norderhov soknekall finnes ikke i vårt Riksarkiv. Men der finnes et notat som er stilet til oversekretær Moth og gir uttrykk for, at Jonas Ramus's forfatterskap og særlig Nori regnum var til anbefaling for ham. Det lyder nemlig slik: H:r Jonas Ramus, som i 8 aar haffuer tient paa Sørnum for Capellan, beder at motte succedere H:r Otte paa Norderhou paa Ringerige, som ved døden er affgangen. Det er en skickelig Mand, haffuer vell studeret, oc iblandt andre Skriffter ladet udgaae eet med Titell Norvegia Antiqua et Ethnica.»

Og selve utnevnelsesbrevet av 18. februar 1690 kjenner vi. Det er meget kortfattet og går bare ut på «at Vj allernaadigst haver beskicket og forordnet, saa og hermed beskicker og forordner Hr. Jonas Ramus, hidindtil Capellan paa Sørnum, til at være hereffter Sognepræst til Norderhous Præstegield paa Ringerige udj Aggershuus Stift j Vort Rige Norge, j den forige nu ved døden afgangne sognepræstis H. Otte Jacobsens sted.»

Det var altså den 18. februar 1690 Jonas Ramus ble utnevnt til sogneprest i Norderhov. Og det må bero på en misforståelse, når det i Norderhovboken heter, at «Den 18. febr. 1690

— midtfastesøndag — tiltrådte han Norderhovs sogneprestembede.» Midtfastesøndag kan overhodet ikke falle inn så tidlig som 18. februar. Men rimelig er det jo, at Ramus etter å være utnevnt 18. februar holdt sin tiltredelsespreken på midtfastesøndag, altså en søndag i mars eller april.

Heller ikke om Jonas Ramus's virke som sogneprest i Norderhov vet vi meget. Kirkebøkene for Norderhov fra 1704 og utover er ganske visst i behold. Men de er ennå ikke gjennomgått på en slik måte, at man kan si hva de inneholder til belysning av Jonas Ramus's personlige forhold til sin prestatjeneste. Og for de første fjorten årene, 1690—1703, har man altså ikke engang det materiale som kirkebøkene ville ha gitt. Det kan dog noteres, at han i denne første del av sin Norderhovs-tid, nemlig juni 1698, tok magistergraden ved universitetet i København sammen med bl. a. den daværende sogneprest til Lier Hans Angel. Når det i den på latin førte universitetsprotokoll heter, at Jonas Ramus var sokneprest til Norderhov på Romerike, må denne geografiske lapsus kunne unnskyldes dels med navnelikheten mellom Ringrike og Romerike og dels ved den omstendighet, at Ramus jo tidligere i mange år hadde vært prest på Romerike. Hva vi for øvrig vet er at Ramus i sine senere år var meget sykkelig. Han fikk da sin nesteldste sønn Daniel som personellkapellan, tok avskjed i 1717 med sønnen som etterfølger og døde våren 1718. Dødsdagen kjenner vi ikke, men i Norderhovs kirkebok for 1718 heter det, at «d 16 Maij blef begravet ved Hoved Kirken Sal: Mag: Jonas Ramus forhen sogneprest her til Nørdrehoug, han var 68 aar gammel». Og hertil er på latin føiet en bemerkning om, at prostsen, velærværdige magister Johan Holst holdt liktalen.

Selve denne talen kjennes ikke. Den har sikkert inneholdt mange smukke og anerkjennende ord om Jonas Ramus. Men også det vitneprov om Jonas Ramus's skrøpeligheit de siste årene, som ble avgitt av lensmannen i Norderhov, Ole Pedersen Raa, noen tid etter Jonas Rasmus's død, inneholder noen anerkjennende ord om ham. I følge Ludvig Daae lød det nemlig slik:

«Ole Raa paa Hr. Assessor Lars Michelssøns (fogdens) vegne svarede, at det var langt fra at gravere (laste) en saa ypperlig og berømmelig lærd Mand, som al verden maa eftermæle ham i hans Grav, ei heller falder det noget at

sige paa hans Embedes Forretninger, men han tiltog sig alene som en høialdrende Mand saadan Alteration efter Slaget med Svensken, at han langt fra ikke mere havde sin fuldkomne Førlighed og Ihukommelse, som tilforn, hvorover Svagheden sig siden alt mere og mere til-drog fornemmelig paa et aars Tid, førend han døde.»

Det er visst ikke ganske fritt for, at denne herr Jonas Ramus's «Alteration efter Slaget med Svensken» har kastet litt av et latterlighetens skjær over hans person, særlig da på grunn av motsetningen til fru Annas snarrådige opptreden ved denne leilighet.

Men man gjør ham da urett. For som det siterte vidneprov så sterkt fremhever, var Jonas Ramus allerede da en meget sykkelig mann. Og om han etter vår tids begreper ikke var noen meget gammel mann, så var han iallfall meget eldre enn sin hustru, som da bare var omkring femti år gammel.

Med pensel og farver er ekteparrets ettermæle tegnet også i de merkelige portretter av Jonas og Anna, som henger i Norderhov kirke. Hvem kunstneren er, vites ikke. Jeg gjør ikke fordring på å være noen kunstskjønner, men det står for meg så at bildet av Jonas Ramus må være et meget dyktigt, ja åndfullt arbeide.

Og uaktet det ikke er fru Anna, som ved denne leilighet interesserer oss anderledes enn som sin manns kone, kan jeg ikke nekte meg den fornøyelse med Ludvig Daae som kilde å sitere følgende uttalelse av riksarkivar Chr. Lange i 1853 om bildet av henne:

«De, der have seet dette herlige Portræt, mindes vistnok den stadselige Kvinde i sort Høitidsskrud, med det tilbagestrøgne upudsede Haar og det blufærdige, tættsluttende Livstykke, med de regelmæssige, alvorlige Træk og de kloge Øine. Hun er saa forskjellig fra sine Samtidige med høit Sæt, udringet Barm og en blomsterkvast i et Par spidse Fingre, at selv den i Malerkunsten Ukyndige må føle, at han her har et usædvanligt Kunstverk for seg.»

Og Norderhov kirke gjemmer jo ennå et kunstverk til minne om Jonas Ramus og hans hustru. Det er den svære støpejerns gravplaten som nå står reist mot veggen ute i det trange våpenhuset, hvor den ikke på noen måte kommer til sin rett.

Inskripsjonen i midtfeltet mellom de rike dekorasjonene er sålydende:

Gravminneplaten over Jonas Ramus og hans familie. Nå i våpenhuset i Norderhov kirke.

Her hviler Salig i Herren
Magister *Jonas Ramus*
Fordum Sogne Præst
Til Nordrehougs Meenigheder
som med sin hustrue
Anna Colbjørnsdaater
hafde disse børn
Ole Ramus
Daniel Ramus
Johanna Ramus
Christian Ramus
Anna Sophia Ramus.

I sitt store gedigne praktverk om Norsk jernskulptur gir riksantikvar Arne Nygård-Nilssen en kunsthistorisk karakteristik av denne gravplaten og betegner den som meget vakker. Han antar videre, at både denne gravplaten og den i Sørum på Romerike over Jonas Ramus's svigerfar, presten Colbjørn Torstensen, er bestilt

av Anna Colbjørnsdatter. Men dermed, sier han, «er vi like klok når det gjelder å bestemme jernverk og billedhugger, Bærum kan tenkes, men også Hakedal og Eidsvoll.»

Er gravplaten, som Nygård Nilssen antar, bestilt av Jonas Ramus's velstående enke, så er den altså egentlig kun et gravminne bare over Jonas Ramus. Men ved at hun samtidig, som billedet og teksten viser, med like så store bokstaver forteller sitt eget og de fem barnas navn, er det i grunnen blitt et minnesmerke over hele familien.

Det forekommer meg, at det måtte være en oppgave for Norderhov menighet i forbindelse med den forestående restaurering av kirken å skaffe en bedre og verdigere plass til dette kulturhistorisk verdifulle praktstykket enn det nå har. Og at man samtidig — eller gjerne straks — opphører med forevisningen for skuelystne av de makabre mumiene i kjelleren, de som med meget tvilsom rett utgis for å være de jordiske levninger av Jonas Ramus og Anna Colbjørnsdatter.

Nei, da er de minner om den fromme og lærde presten Ramus, man har i hans skrifter og bøker helt anderledes verdifulle, selv om disse ikke lenger er, hva man kaller levende litteratur. Men man skal ikke ha lest lenge i dem, før man i hans religiøse skrifter fornemmer pulsslaget av en prest som brente av nidkjærlighet for sjelens evige frelse og i hans historieskrivning en nordmann, som higet etter å se sitt folk og sitt land aktet og æret.

Jeg har allerede nevnt Jonas Rasmus's eldste skrifter, de tre bøkene, som var skrevet før eller under hans tjenestetid som kapellan i Sørum. Og jeg vil nå med noen ord omtale disse innen jeg går over til de senere, til dem fra hans Norderhovstid.

Jonas Ramus's første bok, «Naadens aandelige Markets-Tid» utkom som nevnt første gang i København i 1680. Og den har holdt seg helt til henimot våre dager. I Danmark og Norge er den i tiden fra 1680 til 1888 trykt i tilsammen iallfall 20 opplag eller utgaver. Og i Sverige og Finnland kjennes 15 utgaver på svensk under titlen «Den korta och oskattbara nådens tid, huru den af alla menniskor bör noga iakttagas».

Denne svenske titlen antyder jo, at bokens tema kan angis ved bibelordet «Kjøp den beileilige tid!» Og det fremgår ennå tydeligere av

den fullstendige tittel på originalsproget. Den lyder nemlig slik: «Naadens aandelige Markets-Tid, eller Tids-Market, Guds Børn til en Opmuntring at kjøbe Olje i deris Lamper, den stund det er endnu Naadens Tid, og Salighedsens Dag, at de kunde være færdige, naar Brudgommen kommer, at inndgaa med hannem til Herlighed».

Det er dette tema, som betraktes og begrunnes fra alle kanter på de 329 små sider, som boken omfatter (i utgaven av 1696).

Plassen tillater ikke å gå noe nærmere inn på innholdet. Men jeg kan helt slutte meg til Francis Bull, som sier om boken, at «den staar — som tittelen viser — under barokstilens indflydelse, men Ramus's billedbruk og stilistiske kunstlerier er gjerne holdt indenfor nogenlunde rimelige grænser, og i hans religiøse forkyndelse lyder en forening av inderlig tro og heftig gru for helvedes evige pine, som gjør bokens popularitet lett forstaaelig.»

Det som har slått meg under gjennomlesningen av den, er at den er helt fri for dogmatiske spekulasjoner og polemikk mot andres troesmeninger. Og det uaktet boken jo er blitt i 1600-årene, altså i et århundre, som man gjerne kaller rettroenhetens eller også den døde ortodoksis århundre, en betegnelse som forøvrig er altfor summarisk og i mange henseender meget misvisende.

Biskop Bang sier da også i sin bok om Den norske kirkes historie (utgitt 1912) at mot enden av rettroenhetens periode merker man begynnelsen til en forhen ukjent religiøs livsbevegelse. «I slutningen af det 17de og begynnelsen af det 18de aarhundrede optræder gjennemgaaende en række af meget dygtige, fremragende prester i en flerhed af vore menigheder, prester, hvis virksomhed har sat sig merker af blivende betydning. Den fra Spener udgaaende pietistiske opvækkelse er vel endnu ikke naaet hidop; men de samme love, der havde kaldt denne tillive i Tyskland, virker ogsaa hos os frem mod samme retning; det er klart, at de livsfrø, der var blit saaede nedigjennem aarhundredet, begynder nu at afsætte frugter. Denne nye inderlighed gjør sig gjældende baade i den asketiske litteratur og i den religiøse digtning, der nu får en ganske anden dybde og fremviser en ganske anden livskraft end de tidligere aandeløse rimerier.»

Den rekke på syv prester og mandlige og

kvindelige legfolk, som Bang så nevner som eksempler på bærerne av denne nye livsbevegelse i vår kirke, begynner med Jonas Ramus og slutter med Petter Dass. Så den gode Jonas Ramus er sannelig kommet i godt selskap. Og det med rette. Hadde Bang vært oppmerksom på, at Jonas Ramus har skrevet flere salmer, vilde han kanskje ha framhevet ham ennå sterkere. Han har nok kjent end salmen som begynner slik: «I Verden her saa mangen Gang en Christen fælder Taare.» For den står til slutt i Naadens aandelige Markets-Tid. Derfra var den uten forfatterangivelse kommet inn i en dansk salmebok allerede i 1681 og gikk lenge for å være skrevet av en ukjent forfatter, inntil den kjente salmehistoriker biskop Skaar i 1864 gjorde oppmerksom på, hvem den skrev seg fra. Senere har Blom Svendsen omtalt den i Norsk salmehistorie. Og der har han trukket frem også en annen salme av Ramus, nemlig den som står til slutt i «Aandelig Herbarium eller Siælens Lyst-Hawe.»

Som ovenfor nevnt må denne boken være skrevet i Sørumstiden, men ble ikke trykt før 1695, altså fem år etter at Jonas Ramus var kommet til Norderhov. Også denne boks tittel røper baroktiden. Den lyder nemlig i sin helhet slik: «Aandelig Herbarium eller Siælens Lyst-Hawe udi Fire Qvarterer, eller Regimentis Tider, til Træernes Konge-Val fremstillende 1. Kundskabens Træ paa got og ont, 2. Olje-Træet, 3. Viin-Træet, 4. Lifsens Træ, tillige med andre Urter og Træer der iblant indplantede til en Gudelige Siæls Forlystelse.»

Denne boken er ganske stor, ikke i format, men i sidetall, nemlig på hele 622 sider. Den ble trykt i Christiania, ikke i København. Og denne omstendighet i forening med det store antall sider er vel grunnen til, at den ikke ble trykt i flere opplag. Den hører derfor også til de meget sjeldne.

Det for oss interessanteste i boken er de fire salmene, den inneholder. Den siste av dem begynner slik:

Til Paradiis staar min Attraa,
At vinde Liffsens Krone,
Med Palm i Hænderne at staa
For Lammets Stool og Throne!

Den er på hele 7 vers. Og Blom Svendsen ble så begeistret for den, at han fikk biskop Støylen til å oversette de fem beste versene til nynorsk. Både Blom Svendsen og Støylen mener at den

bør komme med i nutidens salmebøker. Støylens oversettelse, som finnes i Syn og Segn, 1942, begynner slik:

Til Paradiset vil eg gå
Og vinna livsens kruna,
I hendene med palmar stå
For lammet og for truna.

Men som antydnet inneholder denne boken også tre andre salmer og sanger, som synes å ha unngått våre salmeforskeres oppmerksomhet. Den vakreste av dem er en allegoriserende vekselang mellom Noa og Duen. De to første versene lyder slik:

Noa.

Nu dagis op en Biergetop,
Jeg seer en Fugl sig svinge
Fra Bølgen blaa i Luften op
Med deylig Due-Vinge.
Velkommen Fredsens Sendebud,
som mig tilskicket er af Gud,
Hvad er dit Ord? lad høre.

Duen.

Ald Velstand, Glæde, Fryd og Fred
Jeg Eder vil kundgiøre,
Formedelst Christum Qvindens sæd,
Som I skal faa at høre:
Thi Vredens Vandflod stillet er,
Der paa til Tegn jeg med mig her
Et Oljebud mon føre.

Dette er jo både i form og innhold vakre og poetiske vers. Og slik er det gjennom alle de ni lettflytende sangbare versene, som måtte kunne synges som en festlig vekselang også i våre dager med bare noen ganske få og små lempninger i sprogformen.

Jeg har stanset så vidt lenge ved Jonas Ramus's salmer fordi jeg med Blom Svendsen og Støylen tror at man her har for seg noe av varig verdi som vil sikre Jonas Ramus en plass også i fremtiden i den norske menighets hjerter og på dens leber.

Når jeg da til slutt i all korthet skal si noen ord om Jonas Ramus's historisk-topografiske forfatterskap gjør jeg det med bevisstheten om, at her har man for seg verdier, som utelukkende hører fortiden til.

Hans første bok av denne art, var den alle-

rede nevnte latinske boken «Nori regnum» som ble trykt i Christiania 1699 og var en meget ukritisk fremstilling av Norges eldste historie fra sagnkongen Nor til Harald Hårfager. Enkelte av datidens lærde kritiserte den. Men at den også gjorde lykke fremgår bl. a. derav, at Jonas Ramus's kollega i Aker, slottspresten på Akershus slott Anders Jenssøn Borck i 1710 oversatte den til dansk og fikk denne oversettelsen trykt i 1711 i København under titlen «Det Gamle og Hedenske Norge.»

Bokens patriotiske tone og tendens vil utvilsomt fremgå av professor Bircherods godkjennelse av den til trykning. Her betegnes den nemlig som et «Skrift om det Gamle og Hedenske Norge, som det de gamle Nordmænds berømmelige og viit-bekiente Bedrifter ziirligen udfører, at deraf og seeis iblant andre Nordens Nationer Norriges Kongers og Indbyggerses høyprisede Mandhaftigheds Ære, hvilcken fra saa ældgamle Tider i alle forekommende Leyligheder saa vel inden, som uden lands Norriges stridbare og brave Indvaanere hos alle andre berømmelige Folck ved deris trofaste u-forskreckede Heltemod nocksom beviiser, saa kand det til de gamle Normænds Høye Bedrifters Æreminde og deris Efterkommeris Høypriselige Eftersiun og Tanckeminde til Trycken befordris.»

Med Jonas Ramus's neste historiske arbeide begynner rekken av dem, som ble skrevet i hans Norderhovstid. Det var den lille latinske boken «Ulysses et Otinus unus et idem», som ble trykt i København i 1702 og hvis point var å bevise, at de gamle greske heltesagns Odyssevs eller Ulysses og nordboernes Odin i virkeligheten var en og samme person, og at målet for Argonautertoget under Odyssevs's ledelse i virkeligheten var Norge, spesielt Nord-Norge. Man vet jo ikke enten man skal le eller gråte av de mange håpløse beviser forfatteren finner i tilfeldige, tildels meget svake likheter mellom greske og latinske steds- og personnavn på den ene side og norske på den annen. Men hvor løyerlig bevisførelsen enn kan synes for oss, så var det ikke mange i datiden som syntes så. Man kan bare tenke på det veldige verket av Olaus Rudbeck, *Atlantica*, som utkom i årene 1679—1702 og som på like så løst grunnlag vilde bevise, at Sverige var menneskehetens vugge og at alle store og mektige folk var gått ut derifra.

I 1713 kom dette Jonas Ramus's fantasifulle arbeide ut i en delvis endret ny utgave og ledsaget av et interessant Nordlandskart, som jeg dog ikke skal komme inn på i denne forbindelse. Og i 1716 kom en tredje utgave, som dog på tittelbladet nær er helt identisk med utgaven fra 1713. Men dermed gikk den ut av sagaen.

Tanker og vendinger både fra Nori regnum og fra Ulysses et Otinus var for øvrig gått igjen også i den store latinske talen, som Jonas Ramus stilet til kong Fredrik IV, som i 1704 besøkte Norge. Den betegnes som Oratio ad Fridericum Quartum og er trykt i Christiania, formodentlig i 1704.

Et meget betydeligere arbeide var det for sin tid ganske nyttige store verk som ble trykt i Christiania i 1706 under titlen «Guds Rige blant Verdens Riger udi en kort Extract af Kircke- og Verdslige Historier fra Verdens Begyndelse indtil Aar Christi 1660. Hvorudi fremvisis Kirkens Liv og Verdens Løb og Guds Forsiun udi begge.»

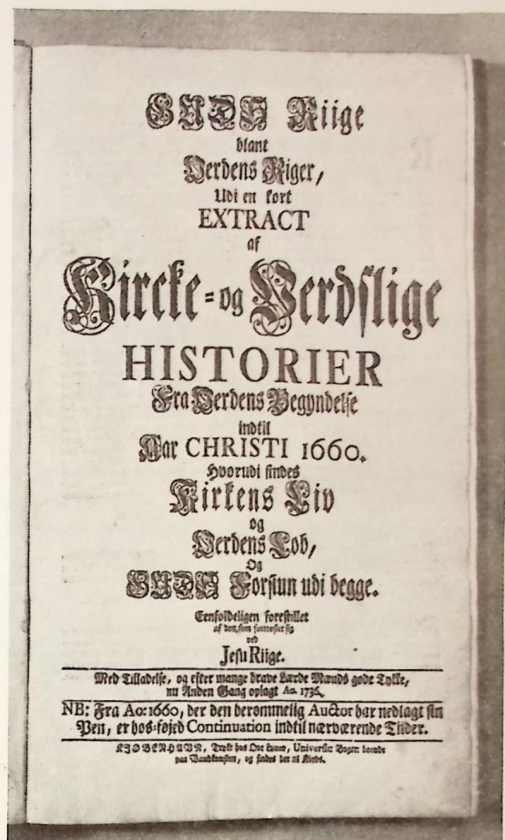
På 384 store, tett-trykte sider i folioformat redegjøres både for kirkens historie og for den almindelige politiske historie i parallelle tekster, kirkehistorien på sidene til venstre og den politiske tilhøyre. Og begge deler helt fra verdens skapelse av!

Verket er et vidnesbyrd om en veldig lærdom og et stort kjennskap både til den bibelske og den almindelige historiske litteratur. Og da boken er skrevet på norsk kunde den leses også utenfor de lærdes krets.

Et uttrykk for at dette store verk hadde en oppgave å fylle i samtiden, ligger også deri, at det i 1736, altså etter 30 års forløp og lenge etter Jonas Ramus's død ble trykt påny, nå i København.

Av denne utgaven eier Ringerikes Museum et vakkert og velholdt eksemplar. Og etter dette eksemplaret er det fotografiet tatt som er gjengitt som en illustrasjon til denne min artikkel. Utgaven av 1706 er her trykt opp igjen helt uforandret. Men til slutt er der føyet til et tillegg på 50-60 sider med følgende særskilte tittel: «Continuation til Sal. Mag. Jonæ Rami Kirke- og Verdslige Historier, fra Aar, efter Christi Fødsel, 1660, hvor den Sal. Mand ender sit Arbejde, indtil Aar 1730. Ved Mag. Jørgen Westerholt.»

Verket er med andre ord ført à jour, men

Titelsiden i Jonas Ramus store historiske verk Guds Riige blant Verdens Riiger, 2nen utgave, København 1736. Efter det Ringerikes Museum tilhørende eksemplar av denne sjeldne bok.

ellers helt uforandret både i anlegg, innhold og form.

Så gjenstår da bare å nevne de to siste av Jonas Ramus's arbeider, som begge må ha foreligget ferdig i manuskript allerede i 1715 — det viser godkjennelsene til trykning, som for begges vedkommende er datert 1715. De blev dog begge først trykt etter Jonas Ramus's død.

Det ene av disse er Norriges Kongers Historie, trykt i København 1719. Fremstillingen går egentlig bare til 1386. For de eldste tiders vedkommende er det vesentlig en gjentagelse av «Det gamle og hedenske Norge». Og videre fremover er det Snorre og andre sagaskrifter, som er lagt til grunn.

For tiden etter 1386 og fremover til 1708 er der føyet til et «Tids-Register over det mærkeligste, som i efterfølgende Aaringer i Norrige

sig haver tildraget.» Det at dette tillegget slutter med året 1708 synes å kunne tyde på, at manuskriptet allerede i 1708 var ferdigt fra forfatterens hånd og så er blitt liggende til at det i 1715 ble sendt til den lærde professor Arne Magnussøn til censur. Eller kanskje det har ligget lenge hos ham innen han bestemte seg for å godkjenne det. I den på latin skrevne godkjennelse heter det nemlig nokså forbeholdent, at verket ikke inneholder noe, som man med rette kan eller bør forbyde trykt. Og i verkets fortale fant han forskjellige ting og i den første del av verket endel, hvorom andre kunne ha en annen mening enn den meget lærde forfatter.

Til dette historiske arbeide hører for øvrig et historisk kart over Norge, som var utarbeidet av Jonas Ramus's brorsønn og pleiesønn Joachim Friderich Ramus. Men heller ikke på dette kartets tilblivelseshistorie kan jeg komme inn ved denne leilighet.

Men så er det da det aller siste verket, den

«Norriges Beskrivelse», som til slutt har en «Hosføjet Fortegnelse paa Dyr, Fugle, Fiske, Træer og Urte som findes i Norrige». Trykkåret er ikke angitt, men det vites at den først ble trykt i 1735. Også denne var blitt godkjent av Arne Magnussøn allerede i 1715. Og for denne bokens vedkommende er approbasjonen helt uforbeholden: «Denne Norges Riges Beskrivelse, som Ærværdig og Høylærde Mand Mag. Jonas Ramus, Sogne-prest til Nordre-Houg på Ringen i Norge haver sammenskrevet, er nøttig for alle dem som ret ville vide Norges Beskaffenhed, og til gavns læse den Norske Historie, hvorfor samme Bog billigen approberes, og eragtes å være Trykken værd.»

At det for samtiden var en nyttig bok er vel også utvilsomt. Og i den tilføyede fortegnelse over alle slags planter og dyr i Norge merker man at det er presten fra Sørum og Norderhov som har skrevet den. For Romerike og Ringen går så ofte igjen i opplysningene om hvor dyrene og plantene finnes.

Faksimile av Jonas Ramus' underskrift. Der står:

J Ramus mpp

= J Ramus manu propria

= J Ramus med egen hånd,

altså: dette er min, Jonas Ramus's egenhændige underskrift.

Gunnar Tveiten.

Gunnar Tveiten ble født den 17. juni 1870 på den gamle ættegården Tveiten i Herefoss. Han stammer fra de beste slekter i heimbygda si, på morsida bl. a. fra den vidt forgrente Iglandsætta. Garden ligger høgt og ensomt med

ville skogen rundt om. En ser ikke langt, men kommer en ut på Tveiteåsene, har en vidt utsyn. Folket i den vesle skogbygda levde i nær kontakt med naturen, og minnet om de gamle tun på Tveiten og Ørteland, Kovland, Håland og Snøløs, om solfylte dager oppe i liene når han gikk og gjette, og om kvernkallen som lå under det eldgamle stabburet, bar Gunnar Tveiten med seg gjennom hele livet.

Om kvernkallen er det forresten en egen historie. Den hadde i sin tid gjort tjeneste som bjørneskremme. Utstyrt med slagverk stod den ved den nærmeste bekken og larmet om nettene for å holde udyret vekk fra uthusa. Bjørnen var omsider blitt mistenksom og hadde oppdaget at det var fusk, og i sinne tok den å slengte kallen langt opp i bakken. Lenge lå kvernkallen bortgjømt, men da Gunnar var i oppveksten, ble den funnet fram att, og den var ei tid det kjæreste leiketøyet gutten hadde.

Bestemor til Gunnar, Marit Evensdatter Tveiten, var ei uvanlig evnerik og interessent kvinne, som kom til å bety mye for utviklingen

hans. Hun var en mester i de gamles fortellerkunst, og kunne på en ypperlig måte gjengi det hun visste om sed og skikk, slektene i bygda, og om hendinger i gammel tid. I boksamlingen hennes — den var utenom det vanlige i den tida — fantes det innholdsrike bøker i geografi, historie og annenlitteratur. Av dette valgte hun med sikker teft ut det som passet for den vesle dattersønnen, og gutten lyttet og gjømte på det han hørte. På den måten fikk han tidlig et pust fra den store verden, på samme tid som han levde seg inn i tradisjonen i heimbygda.

Etter at han hadde gått to vintrer på amtsskolen, begynte Tveiten i 20-årsalderen på Kristiansands lærerskole. Her fikk han til historielærer en mann som uten tvil kom til å bety mye for ham, nemlig Jørgen Løvland. Alt etter et flyktig inntrykk i guttedagene hadde Tveiten fått stor respekt for denne mannen, og selv i sine eldre år kunne ikke Tveiten unngå å bli blank i øynene og varm i røsten når han fortalte om sin gamle venn og lærer.

«Løvland hadde en egen kameratslig evne i omgang med sine elever. Der var ikke noe stivt og pedantisk, alt gikk så bent fram og like til. Mere enn en gang kom han i timens begynnelse ned til pulten hvor jeg satt og hvisket: «Hev du litt tobakk?»

Når han med et veltilfreds smil hadde skåret av det forlangte, gikk han opp på stolen sin igjen for å «røe», sier han i en artikkel om Løvland som lærer. Og han slutter artikkelen slik:

«Hans vældige historiske kundskaper kjender ingen bedre end vi som i vor ungdom hadde den lykke at nyte godt av hans frugtbringende undervisning. I hvert fald kan jeg med sandhet si, at hvad jeg kan av historie, det har jeg lært av Jørgen Løvland.»

Etter eksamen arbeidet han av og til som lærer på forskjellige steder, mest på Østlandet, men han kom aldri til å gro fast i skolestua. Det var i ungdomsskolen (særlig i framhaldsskolen) han følte seg heime. Hans yndlingsfag var norsk, litteraturhistorie og historie. Hvor han kom, kastet han seg inn i arbeidet med liv og sjel, både som lærer, og i fritida — som foredragsholder, taler og oppleser. Det er derfor ikke underlig at han kom med i det frilyndte ungdomsarbeidet, som nettopp i disse åra hadde sin rikeste grotid. Tida fra 1880 og utover til hundreårsskiftet var ei brytningstid

med sterk uro og gjæring. Ikke minst var folkehøgskolene i de dager åndelige kraftsentrer. Som ung lærer gikk Tveiten et par sommerkurser hos Viggo Ullmann og mottok der mektige impulser. Ullmann er en av de største folketalere vi har hatt her i landet, og ingen har som han maktet å rulle historien opp for tilhørerne sine. Han var en ildsjel som kunne tenne unge hjerter i brann slik at det glødet livet ut.

Ved lesning og iherdig selvstudium skaffet Tveiten seg etter hvert solide kunnskaper, og samværet med de mange begavede mennesker han møtte på sin livsvei, gav ham dessuten impulser til en rikere innleving i de kulturelle verdier.

«Særlig nevner han familien på «Thorsø», hvor han oppholdt seg en hel vinter. Denne herregård tilhørte Kai Møller og hans landskjente hustru Katti Anker Møller, en datter av Herman Anker på Sagatun, og fremfor alt gamlefruen Dikka Møller, Bjørnsons ungdomsvenn, rik og gavmild og med overstrømmende godt hjertelag. Her kunne Tveiten bo gratis i lengere tid,» forteller hans mangeårige venn Arent Stensvand. Og han legger til: «På Thorsø var en åndens atmosfære som virket sterkt opplevende på hans mottagelige sinn.»

Etter å ha flakket ut noen år, kom Tveiten i 1897 til Hole. Her ble han seinere gift med lærerinne Bergitte Prestegård, og de kjøpte i 1905 gården Stadum som ligger oppe i bakkehellet på vestsida av Røysetangen der Stor-elva glir stille ut i Tyrifjorden.

Her syslet han da en mannsalder og levde med i det som gikk for seg på garden og i grenda. Han var en flittig dagbokskriver, skreiv korte notiser om vær og vind, om arbeidet på garden, mennesker han møtte og ellers om alle de tusen små hendinger i hverdagslivet. Han kjente «leieboerne» i fuglekassa som henger i eika utafor kjøkkenvinduet, og fulgte dem fra år til år. Om vinteren sørget han alltid for mat til meisene på fuglebrettet.

Som før nevnt leste han flittig, og etter hvert ble veggene i arbeidsrommet hans fylt med bøker. Han hadde tilegnet seg en stor del både av vår klassiske og moderne litteratur, og han hadde også i den store boksamlingen sin atskillige tidsskrifter og historiske verker.

Det hendte at han om høstkveldene nørte opp på skorsteinen i det gamle bryggerhuset og ble sittende lange stunder framfor varmen og

drømme, eller han kunne søke inn på ensomme stier når det var et spørsmål han grublet over, men ellers var han glad i å være sammen med andre. En kveld i den gjestfrie heimen var en oppleving. Han satte pris på å samtale, og var en ypperlig forteller. God hukommelse hadde han, og det var en fryd å høre hvordan han kunne tegne en situasjon han hadde opplevd, eller gi en rammende karakteristikk av personer han hadde møtt, ofte med et lite humoristisk glimt i øyekroken.

Tveiten var lyriker.

«Jeg elsker sommeren», sier han. «Min lyres få og fattige strenger har jeg stemt til dens pris — — og på min samvittighet har jeg mange og middelmådige vefs til dens ære. Både om dens blomster og dens kveldes guld — — og om dens natters fosfor, som funkler i hver ørliten Sankthansorms ydmykt krummede rygg».

I 1895 gav han ut diktsamlingen «Min første buket». De fleste av diktene er rein lyrikk og av høyst forskjellig verdi. Men en merker, etterhvert som en leser, utviklingen hans fra seminariedagen fram til mer moden mann.

De idylliske sommerbilder er et av hovedmotivene i lyrikken hans.

Sommer, sommer hvor jeg elsker deg,
du blomster himmelblå og røde,
frådsende strør på min vei.
Jeg drikker duften, som slår mig imøde
fra alt dette sprudlende liv.
Jeg kjenner gjennom det hele
den almektige skabers «bliv»,
— det samme som engang i tidernes gry
ånde gav jordlivets sjele, —
det er dets gjærende kræfter på ny
som vækker til liv og til lys.
Derfor jeg frygter ei dødens gys
i den deilige, deilige sommer.

Oftre har versene hans en sår undertone.

Sommer, sommer, jeg vet, at engang
ditt liv skal for dåden segne,
forstumme vil da din liflige sang
og dine blomster blegne.

Han opplevde intenst fargene og stemningene i naturen, men han manglet til en viss grad sansen for rytme og melodi, og han måtte der-

for kjempe en hard kamp for å finne den rette formen. På det viset gikk sikkert mye av det umiddelbare i hans opplevinger tapt.

Av og til kan versene hans minne om Vilhelm Krag. Han beundret Krag og kjente seg i slekt med ham. Og da Krag tok opp arbeidet for å få legalisert navnet Sørlandet, stod Tveiten ved hans side, talte og skreiv i avisene.

«— Sørlandsbanen —» sier han, «bare navnet, hvilken stor vinding er det ikke for vor sydlige og like til senere Tid saa ukjendte Landsdel!

Alle og enhver kjender Østlandet — de brede Bygders Hjem, dets store Dalfører og mægtige Elver.

— Vestlandet med sine trange, dype Fjorder og takkede Tinder — og Nordland — Eventyrets Land par excellence. Altsammen er kjent før man begynner at stove sig frem paa Kort og i Geografi.

Men hvem har kjendt Sørlandet? — Næsten ingen. Det har faktisk vært den mest ukjendte Landsdel i Norge.»

«Jeg er fuldblods sørlending», sier han i et sankthansbrev til Grimstad Adressetidende. Han kunne nok glede seg over «de bølgeformige vidder og det imponerende vidsyn på Ringerike», men han elsket sørlandsnaturen, og hver sommer gikk ferden sydover til Grimstad og Herefoss. Både eika ved kjøkkenvinduet og flere andre av trærne rundt tunet hadde han fraktet med seg derfra.

Tveiten var en dyktig og allsidig journalist og forfatter. Ei tid var han redaktør av Hortens Blad, og seinere ble han knyttet til Oplandsposten i Hønefoss. Ellers sendte han artikler til mange aviser både på Sørlandet og Østlandet. En kan nevne at han var en trofast medarbeider både i Agderposten og Buskeruds Blad i omkring 40 år. I flere år skreiv han også mye i Tidens Tegn. Ofte var det lokalhistoriske spørsmål. Han skreiv bl. a. om forholdet mellom by og land og om folkeakademi — og biblioteksaken, som ei tid opptok ham sterkt. Og om normalplanen for folkeskolen skreiv han på en slik måte at en må beundre ham for hans framsyn. Gripende er hans nekrolog over Per Sivle, der han bl. a. sier:

«Man kan rulle med Millioner i dette Land — naar det kommer an paa det — man kan med rund Haand utdele Stipendier til Forfattere, der «gjør i Griselitteratur» og slaas i frem-

mede Lande, men en stakkars fattig Skald, der har baaret paa en mangeaarig Sygdom og som aldrig var saa glad som naar han «fekk kveda Noreg eit kvad» — han fik gå der syg og saar og fylde sit hjerte med bitterhed og talmest hen.» —

Tveiten har også skrevet endel noveller og bygdelyvsskildringer i forskjellige ukeblader og julehefter, og da heftet «Ringerike» ble startet i 1922, kom han med i redaksjonen. Manuskriptet til en større fortelling, Bernhard Bundal, ligger framleis utrykt. Det er en skildring fra seminariedagene, den første i sitt slag.

Tveitens vers er det få eller ingen som leser lenger, og artiklene og novellene hans er vel for en stor del glømt, men i Holeboken, som kom ut i 1914, har han satt seg et vakkert og varig minne. Den vil bevare navnet hans fra glømsel. Ved grundig studium av de mange kilder, fikk han her dratt fram stoff som kanskje ellers ville blitt liggende upåaktet.

Ved sida av ungdomsarbeidet ble det bygdehistorier, ættegranskning og personalhistorie han særlig kom til å interessere seg for på sine eldre dager. Han har således levert bidrag til bygdeboka om Herefoss, og gitt ut et par småskrifter om Ringerike, ett som er utgitt av «Kjenn ditt Land» og ett i serien «Fri lesning».

På 50-årsfesten i Hole Ungdomsforening holdt Tveiten festtalen, og han sa bl. a.:

«Personlig er det meg en glede å kunne tale ved denne anledning, fordi jeg selv også kan feire 50-årsjubileum som aktiv deltager i ungdomsarbeidet.» —

Det er enestående at en mann gjennom et halvt hundreår har ofret en stor del av sin tid og energi for ungdommens sak. Hvor han kom, var han aktivt med i ungdomsarbeidet. I Hole Ungdomsforening var han t. eks. formann i seks år og styremedlem i ti, og han var den første som gikk igang med amatørskuespill i Hole. Gjennom de ca. 70 foredrag og taler han holdt i laget, har han befordret en veldig sum av kunnskaper. Det er interessant i dag å bla gjennom manuskriptene til foredragene hans. Stoffet har han sikkert hentet fra mange forskjellige kilder. Foredragene ble grundig gjennomarbeidet, nøyaktig nedskrevet og lært utenat. Han tok seg allikevel god tid når han arbeidet, og kom aldri med noe som var halvferdig, enten det nå var foredrag, artikler eller dikt. Språket hans var litterært, men fint for-

met og lyrisk farget. Det var ikke bare i Hole han virket som foredragsholder. Han gjestet ungdomslag, folkeakademier, landbrukslag o. l. over store deler av Østlandet, og overalt forstod han å fengse tilhørerne.

*

I ung alder ble Tveiten angrepet av poliomyelitt, og hadde mén av det hele livet gjennom. Men det tok ikke motet fra ham. Åndsfrisk og virkelysten var han helt til det siste.

«Menneskenes barn kan undertiden være så kolde,» skreiv han en gang i sin ungdom. «De leker med tomme ord, som skal være kjærlige, men livsgnisten som kan lyse og varme er for alltid borte.» —

Tveiten var idealist.

Han møtte ofte motgang i livet. Det vil alltid hende den som ikke gjør den alminnelige folke mening til sin. Han kunne bli harm når han så «falskhed og feighed gaa haand i haand», han led med «de sultne som kjemper for sine og trodser al nød», og han vendte seg bort i

avsky når han møtte «de saakaldte fromme faar, der spiser andre med hud og haar under hverdagens travle virke.»

Men negativ ble han aldri.

Der det gjaldt å verne verdier for gamle mor Norge var han med. Og trua på det gode i livet mistet han aldri.

En av grannene hans har fortalt om det siste møte med ham. Det var 14 dager før Tveiten døde. Samtalen kom inn på krigen, og oppgjøret som skulle komme etterpå. «Vi vil alltid komme til å hate forræderne og overfallsmennene,» mente grannen. Da glimtet det i øynene til Tveiten. Han ble meget ivrig og spurte: «Hvordan kan du be Fadervårets bønn om å forlate skyld som vi forlater, når du går med hjertet fullt av hat?» —

Han døde brått den 1. februar 1943 og ble noen dager seinere fulgt til sitt siste hvilested av en stor skare sambygdinger.

Året etter reiste ungdommen i Hole en minnestein på grava hans.

Nils Johannessen.

Holleia.

Litt frå Holleia og om 100 års minnet om: «En tiurleik på Holleia», radioreportasje m. m.

Holleia! — — Er det ikke som navnet griper — fengsler. Er det ikke som en egen hemmelig dâm, et eventyr, en kallen — — — Holleia Navnet roper, kaller, forteller. Det gir minner, minner etter turer derinne på jakt og fangst, eller om vandringer etter tråkkede stiger.

Holleia — — du vår barndoms skog

— — — Lenge låg Holleias rike skogvidder stengt og gjemt for den ukjente vandreren. Men Holleia, det var jo en skog som hadde fått eventyrets glans over seg frå lengst svundne dager av, og mange lette seg inn der, eller slang en dag med en gammel jegersmann eller skogvandreren. Holleia var ikke oppdaget slik som Nordmarka, Finnemarka, Heia — med Knutehytta, og alle disse andre som jamt var omtalt i pressen. Nei, Holleia har ikke vært oppdaget, den har levet en rolig, jomfruelig tilværelse, dulmende og drømmende på minnene og fortidens land.

Mange såg også noe stort i dette, — her var en fredet plett. Her fikk man være i fred om man ville gjemme seg bort en «stakket stund» — på jakt eller fiske, eller kanskje det som enda roligere var. Her fant man seg sjøl og lærte og elske . . .

Det er blitt sagt en gang at det var Asbjørnsen og Gram som skapte Holleia. Sikkert er det jo at eventyret: «En tiurleik på Holleia» har gjort sitt til at Holleia vart kjent og berømt verden over, — det vart eventyrskogen! Men Holleia var nå Holleia før den tid og, og det er likesom at dette navnet alltid har hatt en egen d-å-m over seg. Knut Skaug, Bergkongen i Sandkjennåsen, Sibilla — Skjærsjøen og alt dette andre som hadde vært derinne før. Og trolltiuren; — tja — — det var nok ikke bare en av dei kara, han Knut, han Nubb Heieren, han Per Sandaker og Sarasen, og andre med hadde skøti flere slike karer før dom! — Så dettane med «trolltiuren» var nå ikke no

nytt, — for folk derute i Holleia bygdene da. Desuten var det ikke så sikkert at Asbjørnsen hadde vært deroppe engang. Noen sa at han aldri kom lenger enn til Ask gods. Der satt han og hørte løytnanten, senere general Boll Gram, fortelle alt dette derinne frå, som han så reiste innatt til hovedstaden og gjorde eventyr utav. Ja, kanskje var det slik som gamle Juven svarte Jakob Breda Bull, da Bull spurte hvorfor ikke Asbjørnsen sjøl hadde vært med på jakten: — «Å nei; — han var nok for tong på føtom til di han»

Holleia er en av disse dunkle godlynte skog-riker, som alltid har hatt eventyrets glans over seg. Folk fra bygdene rundt kan fortelle underlige historier og hendelser derinne frå. Det var så mye underlig, som gjennom århundreder hadde hendt derinne — med haugafolk og slikt. Trodde du dem ikke, sverget de sin salighet og bannet det sant!

Og så var det herinne sølvkua lå da, mens uxen var på Kongsberg og kalven i Grågalten. Det var noe Vis-Knut skulle ha sagt engang. Og sia den tid er det mange som har drømt om å finne den blanke kua. I 80 åra raste en rein feber etter å finne det beste skjerp, hver til års kommen kar hadde sitt eget og bar som prøve sin beste skjerpeklump i lomma og denne fikk sjølsagt bare ens beste venn se. Gulbrand Hauga og en kamerat hadde nok engang funnet sølvkua, men de mistet den desværre igjen. De gikk på hesteleiting inne ved Spira etsteds. Og plutselig som de gikk der i ville skogen, sto de foran en bergvegg, som det skein skire sølvet av. Og sølv var det, så reint og bløtt at Gulbrand tok sin tollekniv og stakk inn. Den lot han forresten stå til merke for at de skulle finne stedet igjen. Dessuten skulle det være et bevis på at dette berget var deres. Oppstandelse vart det i bygda da funnet ryktedes og mange folk drog derinn, men hverken Gulbrand eller noen annen har sia maktet å finne den blanke bergvegg att.

Først i forrige århundre hadde Elling Meier frå Soknedalen funnet sølv i Helgesåsen. Elling lot Jon Støveren få noen klumper av seg og Jon laget sølvknapper og kavahekter av den, heter det. Jon fikk siden rede på Ellings sølvskjerp og laget i mange år sølvknapper og solgte. Men hverken han eller Elling røpet noen gang hvor skjerpelåg, de døde begge med hemmeligheten.

Ask gods.

Holleia har minner frå kull og tjærebrenner-tida. Åpne, runde plasser i skogen finner en jamt fram til, her er det gjerne tett og frodig skog omkring. Det er Pers-mila, Eriks-mila, Lars eller Påls-mila, som det sia i folkemunn er blitt kalt. I Soknedalen hadde man en sang om kullbrenneren, og et av versene lød slik:

«Du Soknedøling du kølabelg,
som støtt holler søktn og aldri helg!
Støtt er du svart og aldri hvit,
alltid er du den slemme lik.»

I den del av Holleia som grenser til Tyristrand var mange i virksomhet med tjærebrenning. Kanskje er det frå den tida bygda vart kalt Tyristrand fordi det var slik mengde tyristubber derinne i skogene. Og så vart det «bekkakokere» og «Bekkaroa», som var den øverste delen av bygda, men om disse innbyggere vart kalt «bekkakokere» i den tid da navnet jo på sin vis var ganske betegnende,

Deltakerne utenfor Ask gods.

— så er det sikkert ikke heldig å bruke det på innbyggerne nå.

Inne i Langdal, i Gruveåsen ligger store stein- hauger og høl i fjellet og minner om nikkel- gruvene som var i stordrift derinne i 70 åra, men drevet i mange år før den tid. Det er 3 av disse gruver: Langdals- Mitt- og Tysklands- gruva. I stordrifta var det mange i arbeid der- inne til å ta ut fjellet og til å pokke steinen og sortere. Om vinteren vart så metallsteinen kjørt vannene utover til Veleren, hvor Ringe- rikes Nikkelverk dengang låg og til Gardhamar i Soknedalen, hvor det også var smelteovn. Men arbeidsutgiftene vart vel for kostbare i forhold til de gruver som låg nærmere den moderne kommunikasjon, og derfor vart vel gruverdriften inne i Langdal nedlagt.

Men det var trafikk og liv derinne på Holleia dengang. Det var rallare og rekende fant som kom her. Det var dengang det var stabur i Langdalsfossen, som alltid var forsynt med elg- kjøtt, og det var den tid at loftet oppe i gruve- stua ved Tysklandsgruva hang full av elglår og elgboger til speking. Ja, det leita nok på både fisk og anna vilt derinne dengang.

Helt til forrige århundre var Holleia som et ingenmannsland, men bruktes i fellesskap av de store gårdbrukere omkring, hvor de så ryd- det seg voller, beitet og hugg det de trengte hvor det lageligst falt. Men så kom tida da de store såg at det var framtid i skogen slik at det gjalt å sikre seg mest mulig areal. Og det vart slik at de mektigste fikk mest, eller tok seg mest, og de som små var, lite hadde å kreve. Håvind (Håvi på Tyristrand), som i alle tider hadde vært et herresete og et mektig sted,

fikk tak i mer skog enn andre derute. Som det står i visa:

«Håvind det er nå det første og største
både i aker og eng,
med fiskevanna mange, og skaugene lange,
— rekker like til Klomshue fram.»

Et interessant og høytidelig dokument frå den tid bøndene gjorde seg til herre over skogene derinne finnes og er datert på Håvind den 30 mars 1791 av følgende herrer: Hans Flattum, Kristi Håvind, Anne Håvind, Gulbrand Heier- rend, Ole Solberg, Erich Solberg, Tomas Johan- nes Opsal, Ole Schmark, m.p.p. Berte Guls Dat- ter Opsal.

*

Skaug som ligger i Ask gods skog like under Flagåsen nede ved de vakre Skaugsvann, har vært en av de få bebodde gårde på Holleia. Skaug vart rydda for omkring 100 år sia av en innvandra Krylling som het Knut. Etter att han hadde fått rydda seg gard deroppe, vart han aldri kalt anna enn Knut Skaug. Skaug vart ikke noen liten gard, det fødtes 4—5 kuer og 2 hester iblant, og Knut Skaug vart vel- standsmann. Men da Knut døde, ville ingen ta fatt etter han, hans sønn var død og hans datter gift i bygda, med egen gard, som Knut hadde gitt henne i medgift.

Så kraup skogen inn over de nedfaldne gjer- der og innover de vakre velstelte vollane, der Knut hadde sliti og rydda og sett stort på fram- tia

Enda ligger det store, gille voller derinne og minner og forteller, men vollene er blitt til beite for rekende lausdyr nå og der stua stod ligger nå bare stein og jordhaug igjen.

Men den eldste gården på Holleia, og den eneste som vistnok ennå drives, er Grytings- vollen, som ligger en times tid opp frå Tyri- strand.

*

Ja, Holleias historie er sagnomsust. Men så er det også en av disse rike skoger som kan rumme alt. Bløt, blyg som en rødrende seter- terne frå svundne dage, ligger ås etter ås inn- over. Ikke ville og utilgjengelige, men rolig stigende eller synkende med susende skog på ryggen. Inniblant går dalfar, mørke og hem- melighetsfulle å se til fordi ikke alltid sola

når dem, men kommer du fram til dem finner du en bekk, elv, eller en stig her, kanskje kommer du til et lite drømmende tjønn, eller til en fordums setervang hvor det nå bare er en gjenvokset voll og ei steinrøys der seterstua engang stod. Er du riktig heldig, kan du finne ei værslitt, skjev, grå seter eller liu igjen. For slik gikk det med seterdriften derinne og, — meieriene og separatorene holdt buskapen i bygda der det var lettere å få fortjeneste ut av det. Men enkelte unntakelser er det jo også på dette område, — for ennå finnes det setrer som år om annet frå gammel tid av har vært i drift. En slik seter er Håvind seter som ligger ved Setertjenn. Her er også den populære turistkoie «Håvindkoia» reist. Håvindkoia ligger midt i noe av det vakreste Holleia har å by på. Som et Vassfar ligger her tjønn etter tjønn innerter. Først Holleias største innsjø Veleren, så Svartvanna, Lysingen, Grytingen, Bleskerenna, Setertjenn, Govletjenn, Skaugstjenn, Baksjø og sist Langdalstjenn.

*

Ja, dette var noe om Holleia, der bjørnen levde for vel 50 år sia, og der hvor bygdefolket samla seg for flere århundrer sia og jagde alle udyr Holleia gjennom, ut til Dyregrav de kalte — der elva frå Tyrifjorden og elva frå Sanrum møttes. Mangt har den å fortelle, — tragedier, historier

Ellers er skogsåsene, elvane, tjønna, og kanskje de gulgrønne lier når de en høstdag fanger ditt blikk, — slik som det var dengang da Per Sandaker, Sara-Anders, Nubb Heieren og andre av eventyrskikkelsene våre levde derinne. Da bjørnen, gaupa og elgen smøg i tette, svarte skogen og da Lerberg'n låg i svarte natta nede ved en granlegg og venta på dagljørsken, så han kunne få skutt elgen som bikkja hans holdt i nærheten. Ja, sjøl fisken er borte. Nyter ikke å bruke kirkegårdsjord i markpåsan for å få fiskebit engang nå, som'n gjorde Saras'n. Ikke kauer det kalt og roper ens navn borte i åsene, når du en kveld etter mørkets frembrudd står utenfor buveggen og hugger ved, slik som det gjorde i gamle dager, når en var feig. Det er ikke mange år sia dette hente en Tyristranding inne ved Lenasnaret: «Ho— ho— hoo! Lars, Lars,» sa det borte i granlia. «Hoi!» svara'n Lars og hugg seg ferdig. Men dagen etter hente det at Lars hugg seg stygt i beinet

Frå Skjersøhaugen. Falstrøm, Wildhagen, N. R. Gram, godseier Løvenskiold og bakerst fru Hals.

og måtte kjøres heim. Ja slikt har det hendt så mange

*

I juni måned i sommer vart opptatt en reportasje frå Holleia, eller frå de skogstrekninger på Holleia hvortil Asbjørnsen har henlagt handlingen av: «En tiurleik på Holleia». Norsk Rikskringkasting med endel innbudne var inne på Skjersjøhaugen og Askseter for å ta opp et program til minne om 100 års dagen, for det eventyr som har skapt slik glans over disse ville vakre pletter. Innbudne representanter frå bygda og frå den slekt som stod eventyrets hovedpersoner nær, samt Ask gods skogenes eier, fortalte om Holleia før og nå. Den som gjorde at eventyret om Holleia var skapt var jo den daværende eier av Ask gods, Johan Georg Boll Gram, — kapteinen. Ask gods var allerede dengang et kultursentrum som jamt huset mange av landets fremste menn. Mellom Jørgen Moes heim på Hole og Ask hadde det alltid vært vennskap og omgang og det var gjennom dette at Chr. Asbjørnsen kom til Ask, vart kjent med kapteinen og hørte alt dette om Holleia og trolltiuren. Ellers vanket her kjente menn som Welhaven, Gude, Skredsvig, o.m.a. Ask gods eier endda de skoger hvortil eventyret var henlagt, og det er mangt som tyder på at Ask gods nåværende eier Løvenskiold føler de forpliktelser som dette 100 årige tidsbilde fører med seg. Den ramme som Ask gods dengang skapte om eventyret, gjenoppfrisket Ask gods nå, ved den ramme de gav reportasjen og den gjestfrihet som ble synt deltagerne og innbudne.

Einar Heimås-Dokken.

BJØRNEN OG REVEN

Fabel.

Bjørnen og reven møttes
en dag inn i ville skogen.
«Jeg er blitt luset», sa bjørnen arg.
«Det klør besatt her i bogen.

Og nå, Mikkel Rev, skal du gi meg
et råd så jeg fluksens blir kvitt den,
ellers knar jeg deg dørga flat
fra snuten og inn til midten.»

«Det var da en lei historie»
sa Mikkel og pusset sin nese.
Og lutter medynk, ja nesten sorg
sto speilet i revefjeset.

«Ja visst — slike kryp er slemme,
jeg hater dem alle som pesten.
Og den fortjener en omgang pryl
som undslår hjelpen til nesten.

Men Bamsefar — ingen knurren
om indiskret jeg må spørre:
Din hygieniske borgerplikt,
si — har du den på det tørre?

Jeg ser deg lunte bestandig
omkring i den gamle pelsen.
Slikt er usømmelig, gamle venn,
og farlig for bjørnehelsen.

Nei, gjør som jeg, tør jeg råde:
Jeg vrenger av hele belgen
når jeg blir kløen og utilpass,
og alltid til høytidshelgen.

Først da blir en av med hver snylter
og kvitt hver en smittsom mikrobe.
Å, du, for et velvære etterpå
ta på seg ny garderobe.

Ja, det er mitt råd. Vil du følge
så skal jeg vise deg veien.
Vi har en helsestasjon her nord
i skogen ved Svartmyrheien».

Bjørnen satt ør og blendet
av all denne kloke tale.
Så luntet han med over ås og myr
bak Mikkels svinsende hale.

Men plutselig kjente han jorden
gli vekk nedi bratteste hellen,
og der satt Bamse, ved list og knep,
som fange i bjørnefellen.

Og nå kom herr. Mikkel til syne
og talte med spott i stemmen:
«Per Skytter kommer ved solnedgang
og han vil fri deg av klemmen.

Imens får du ta det tålig
og lag ikke bråk og vesen.
Det er ikke første gang, Bamsefar,
at Mikkel tar deg ved nesen.

Per Skytter vil sørge for resten,
så sitt ikke der og vær sturen.
Kløen mister du — vær du trygg.
Lev vel! Til lykke med kuren».

Elling M. Solheim.

Gården Steins historie.

I «Snorre», «Fagrskinna» «Aagrip» og i en mengde diplomer fra middelalderen kan en finne Stein nevnt. Gården hørte i sagatiden kongen til, og alle vet vi at kong Halvdan den Svarte ble gravlagt der på sin gård for snart 1100 år siden. Det var en mildværsdag ut på vinteren i 860 han kjørte seg ned på Randsfjorden og druknet. Et gravøl uten like ble ordnet på Stein. Noen historisk beretning foreligger selvfølgelig ikke, men en anonym forfatter har i en bok «Døde røster» forsøkt å male ut det tog som gikk fra Stein og ned til Haugen på jordet; mesterlig er dette skrevet.

Hvor mange sider kunde ikke dette «saga-stoff» fra Stein fylle? Minnes vi ikke profes-som A. W. Brøggers foredrag på selve åstedet en midtsommersøndag i 1933? Tusenvis av mennesker stod da på Halvdanshaugen og hørte på denne utredningen om minnesmerket over ætten som samlet Norge.

Olav Haraldsen var konge i Norge i tiden 1015 til 1030, og om denne kongen har folkefantasiaen skapt mangen myte. Blant meget annet fortelles her fra Ringerike at kongen gjorde et veddemål med trollet på Gyrihaugen om hvem som først skulde bli ferdig: han med sitt kirkebygg på Stein og trollet med si bru over Steinsfjorden. Vi vet at kongen vant. Vi har Gygraputten på Stein til minne om trollet, og slike steder har folket i de fleste gamle bygder. Gjøsteinen på Voss er et slikt minne. Trollet

på Vattafjellet i Selbu kastet på samme måten som Gygra på Ringerike.

Stein ble kirkegods — gården hørte Maria-kirken i Oslo til, og prestene ved denne kirken var sikkert meget begeistret for den gode siken de fikk sendt fra Stein. De klaget da denne naturalavgift ble borte, for etter Svartedauens dager ble det bare så som så med avgiftene. Erik Ormsen var prest på Stein i de dage da den store mannedauen raste i landet, og det er da 600 år siden!

Hvilke håndgripelige minner finnes på gården fra gammel tid? Svaret må bli i form av en oppregning av de jordfunn som er gjort på Stein.

Fra steinalderen:

Et flinteredskap, 13,6 cm langt, omtalt i Fortidsminnesmerkers bevaring for 1869.

1 steinkile, omtalt i beretning for 1895.

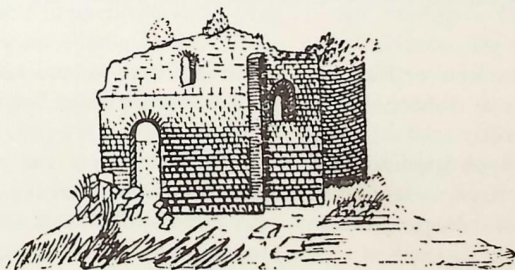
På et av «Steinseiene» fant man i 1891 en slipestein av rød sandstein.

På plassen Steinsbråten fantes dele av en steinøks.

Fra jernalderen:

1 lite krumformet redskap som ble funnet i en gravhaug på gården, og man kom samtidig over noen brente bein. Herom kan en lese i årsberetningen for 1879.

Hva selve Halvdanshaugen inneholder vet ingen, men skal en tro det som står i «Døde røster» så ligger uhyre rikdomme gjemt der i haugen.

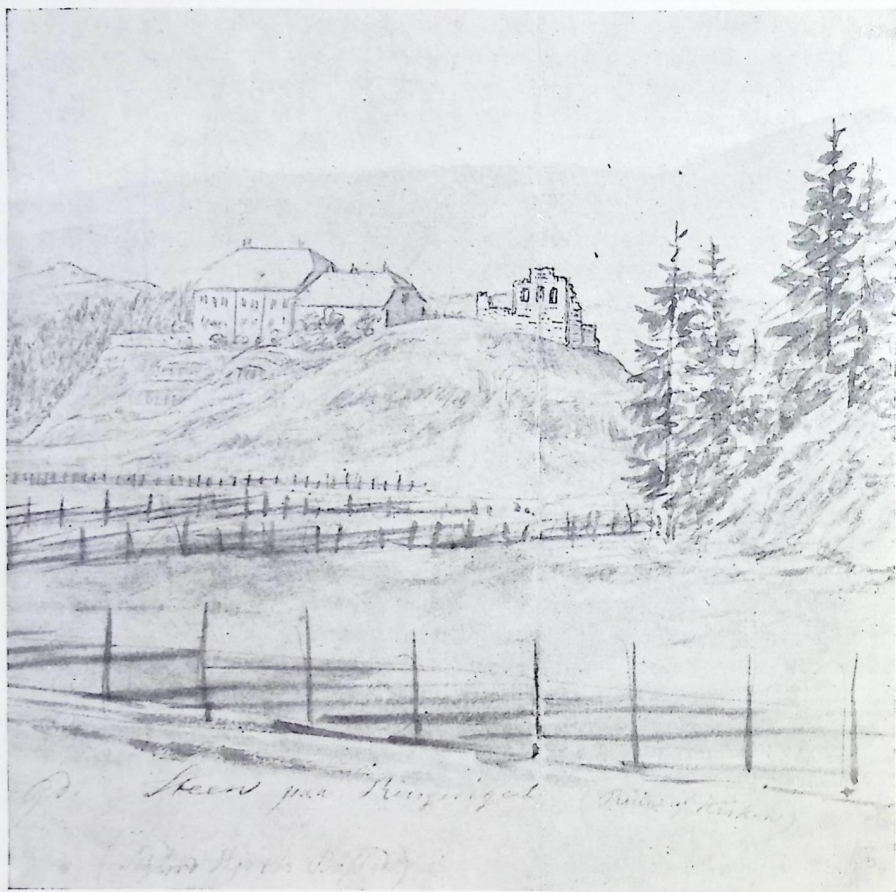

*Ruin = Ruinen paa Steen fra Gd
1828.*

Om kirken på Stein er det skrevet meget, og en vil her innskrenke seg til å gjengi et bilde som ble funnet på permen av en bok i Videnskapsselskapet i Trondheim. Bildet er tegnet ca. 1820 og en vil legge merke til at kirke-murene står ganske høyreiste. Senere ble mye av murene brukt til anlegg av terrasser i hagen.

Av gamle bilder som er tilveiebrakt for an-

vendelse i en kommende Steins-historie, vil en fornemmelig peke på denne akvarell av Flintoe, malt i 1820 årene. En vil først legge merke til at noen allé dengang ikke eksisterte. Johannes Flintoe (1786—1870) gjode mange studiereiser omkring i landet, og foruten dette bilde fra Stein har han sikkert forevige mange vyer her fra Ringerike.

Et annet gammelt bilde fra Stein er fra 1860 årene, et foto tatt like etter at Johannes Solberg hadde blitt eier av gården.

På de fleste av opsitterne på gården siden Svartedauen 1349 har man navn — en rekke personer på over 30 i tallet. Høye geistlige dignitærer, offiserer, fogder og skrivere. I rekken av eiere finnes også menn av folket. Blant disse ruver «Steinsvaldrissen» opp som en merkelig original. Han kjøpte Stein på auksjon, og da skriveren spurte om kausjon, slengte han

en skreppe fram på bordet med ord om at denne var kausjon god nok. Den var fullstappet med dalersedler.

Blant Steins eiere kan en også peke på en annen bondemann, nemlig Ole Larsen Jonstad fra Fåberg som i 1740 kjøpte gården. Han var meget prosesslysten og hadde stadig en eller annen sak gående. Den vidløftigste prosess han førte var om retten til fisket i Steinsfjorden; aktene opptar 300 sider! En av denne manns døtre ble gift med «Torkild Billedhugger» eller

«Torkild Tambur» som han kaltes i folkeminne. I en gammel vise står det nemlig disse ord:

Torkild Tambur med sin lue snore,
fridde til a Guri Lore,
som sa nei — du får gå til a Maren Stein.

Og henne fikk denne Tambur, som også fikk byksel på en av Steinsplassene, men senere ble eier av Oppgarden-Leine på Røyse. Som «billedhugger» laget han de rare apostelfigurer i Bønsneskirken. Et av jordene på Stein kalles ennå idag Torkildsjordet, og dette navnet er sikkert også et minne om «Torkild Billedhugger».

Gamle registreringsforretninger gir gode opplysninger om forholdene på gården: Anno 1696 den 6. april ble det holdt en slik forretning på Stein etter avdøde fogd Henrik Pettersen. Det var i huset da adskillig sølvtøy og flott innbo. En jernkakkellovn med de hellige tre konger på og som veide 3 skippund ble taksert til 12 riksdaler. Besetningen bestod av 14 kuer, 4 kalver, 16 sauer, 16 gjeter, 4 hester og 5 griser.

I tidsrummet 1794 til 1867 var Stein i familien Fougneres eie, og en har tenkt seg at en kan avslutte disse små streiftog i Steins historien ved å nevne noen data om «Fougner på Stein».

Ved skjøte 31/12 1794 ble Simen Amundsen Fougner eier av Stein. Han var født 1757 d. 1825, gift med Maria Borgersdatter Hoen. Hun var søster til Eidsvollmannen Christoffer Hoen fra Eiker. De hadde 10 barn, hvorav eldste sønn Gabriel Fougner f. 1791 og Christofer Fougner f. 1795 ble eiere av Stein.

Gabriel Fougner tok juridisk eksamen 1812, var prøveprokurator 1813 og overrettsprokurator 1816, straks etter eier av Stein. Ble fogd i Idde og Marker 1832, politimester i Kristiania 1838 og sorenskriver i Ringerike 1845 til 1860. Han var gift med Anne Elisabet Anker Krohn f. 1809 d. 1896. Hun var datter av major og veimester Johan Jørgen Krohn på Skjervold og var fra barndommen knyttet til ledende slekter på Ringerike.

I året 1821 ble Stein delt i to. Gabriel Fougner fikk den øvre del, selve hovedbølllet, mens nedre Stein overtokes av Christopher Fougner. Etter sorenskriver Fougneres død i 1863 drev Anton Fougner øvre Stein til 1867, men ble da nødt til å selge gården. 7 år senere gikk også nedre Stein ut av Fougnerslektens eie.

De gamle i bygda viste meget å fortelle om Stein og Fougner. En nu forlengst avdød mann, Erik Stensby, fortalte at hans bestefar Erik Larsen Faltinrud (husmannssøn fra By på Røyse) var med i krigen 1814 og tjenestgjorde som opppasser for løytnant Fougner. En dag kom løytnanten i skade for å slå hanken av en fin gammel blå mugge, og han vilde kaste den vekk. Men Erik bad om å få den, for blått steintøy var ikke allemannseie den gangen. Erik ville gjemme mugga til Olea kom! Olea, hans kjæreste, og konen til soldat Iver Sørums-haugen kom om ikke lenge på besøk til soldatene, og da fikk Olea med seg den blå mugga som et minne. Den blå mugga står fremdeles på sin plass i en liten stue her på Ringerike.

Løytnanten likte sin oppasser meget godt, for da Fougner etter freden fikk stilling ved Oslo politi, tok han Erik med, og siden da Fougner ble eier av Stein, fikk Erik en av Jomfrulandsplassene til bruk. Erik var gartnerkyndig og gjorde et stort arbeide i Steinshagen. En dag da han grov i hagen, kom han over en mengde menneskebein, og disse ble varsomt lagt i en kiste og gravet ned i ruinkirkens kor.

Som enhver vil forstå etter å ha lest disse små glimt fra Steins historie, er det et stort materiale som foreligger til en samlet gårds-historie for denne gamle kongsgården, så stort er det at der kunne skrives bind på bind!

Krig og minner om krig hører gårdens historie til. I borgerkrigens tid for hærfolk der forbi. De satte seg fast på Herøya. De hadde en forskansning oppe på flagene på Muggerudmyra. Norske soldater var samlet på Stein en vårnatt i 1716, og de bestemte seg til å angripe sven-skene på Norderhov. Pål Putten og Tor Hovland dro som kjentmenn i spissen for de soldater som dro ut fra Stein hin natt.

En vårdag i 1940 dro store fiendestyrker gården forbi. De tok gårdens eier med seg — et under var det at han ikke ble skutt.

— — Stein var et eventyr for mange. 100 kuer på båsen, 20 hester, gullgalonert kusk på bukken når herskapet for til kirken. De gjorde eventyret enn mere pikant ved påhefting av spøkeri og fortelling om alle slags sagn: Om frieren som måtte hoppe gjennom varmen for å få bruden, og frieren var en forkledd ridder. Om jomfruen som hadde syndet og måtte bøte ved et nøysomt liv på plassen som siden het Jomfruland. Tusenvis personer har gått ut og

inn i dørene på gården og de mange plasser som hørte gården til.

Mærrafua het den ene plassen. Mannen og sønnen var på byvei med lass engang. I Sme-stad hvilte de, men sønnen lå bare og jamret seg — han så vonde syner. Da de kom opp på bygda fikk de høre at stua på plassen var brent og kona brent inne.

På en annen plass døde den gamle mannen, og liket var lagt på låven. I vanvare kom enken en dag mens liket lå der til å velte overende en rullekubbe, så det ble et felt dunk i gulvet. Da hun kom inn igjen satt den døde ved peisen og hutret — han hadde vært skinnød!

Et bind av Steinshistorien måtte komme til

å handle om Solbergs tid. Og fra den nyere tid om hollendernes drift av gården, for så til slutt å fortelle fra den siste eiers tid, herr Moltzau, som har fått hjulene til å svinge så godt der. Maskinell drift — traktorer, steinknuser, motorer med dur overalt, så nisser og spøkeri må flytte. På et spørsmål til cand. Færden om hvorfor nisser ikke viser seg nu for tiden, var svaret det, at slikt folk ikke liker all uroen.

På jordet i nærheten av Halvdanshaugen har Steins nuværende eier skjenket tomt til idrettsplass, så nu får bygdens ungdom drive edel idrett i rett klassiske omgivelser.

Jon Guldal.

Gudbrand Vassfarplassens jordeferd.

Av Joh. Skøyens opptegetelser.

Inne i Vassfaret, den gamle fjelldalen, har det hendt mange underlige historier. Denne dalen hadde for et halvt århundre sia flere gardar med fastboende folk. Det var Bjørke, Hallingvika, Olsenheimen, Amundheimen og Vassfarplassen. Vassfarplassen var den største og gildeste med mange hus og med jordvoller i sydhellingen ned mot Nevlingen. Gudbrand het en av de siste fastboende på Vassfarplassen. Kjerringa het Olaug og hun var et hardt kvinnfolk, slik som menneskene derinne hadde lett for å bli. Frå Vassfarplassen til nærmeste bygd, Hedalen eller Flå, var det mange timers gang selv beineste leia over fjellet, og mange fler timer når en skulle følge de beste lenner og vegstiger. Gjennom åra døde jo folk derinne; hendte det i værste uferstida var det mange ganger vanskelig å få den døde frakta fram til bygda og kristna jord. Liksveip hadde de gjerne ordna med i god tid i forvegen, for slikt var ikke gjort å få tak i i en håndvending.

I 1890 åra kom en Hedøl til meg og spurte om jeg ville kjøpe et liksveip for ham.

«Hvem er det som er død nå da», sa jeg.

«Nei, det var nok ingen som var død det jeg veit om, men han Gudbrand Vassfarplassen ligger klein og kommer nok ikke oppatt. Han kommer til å leva januar måned over, men det er ikke så greit å få tak i liksveip oppi hos oss den tida.»

«Han har laga kista til seg da», sa jeg — jeg tenkte på en annen mann deroppe som hadde kister både til seg sjøl og kjerringa, stående i 20 år før de vart brukt.

«Nei, sa'n Hedølen, det har han nok ikke men såpass mange bordstomper fins det nok i Vassfarplassen enda at vi får spikra ihop ei kasse».

Liksveip fikk jeg kjøpt og han tok det med til Vassfarplassen.

Dette var altså før jul, men Gudbrand døde ikke før ved St. Hans leite neste år, — akkurat i den mest ubeleilige tida deroppe hvis han skulle bli begravet på anstendig vis i kristna jord.

Likevel vart det gått igang med forberedelser til gravølet. De nødvendige bordfiller til kisten ble skaffet tilveie, en mann drog til Flå for å varsle prest og klokker og samtidig hente spiker for å spikre kisten isammen. Da kisten var satt sammen ble kimrøk og sot blandet med limvann og klint på, og på den måten ble det nesten som ei fin kiste han Gudbrand fikk. Og for at ikke Gudbrand skulle «gå att» i Vassfarplassen ble Gråpus avlivet, Gudbrand fjelget og lagt pent tilrette med Gråpus under hodet. For å få ham til kirken måtte de over fjellet og det var ikke liketil på den tid av året. Det var begynt å bli varmt i været, så det gjaldt å få ham avsted så fort som mulig. Og torsdagen 8 dager etter hans død skulle de fare avsted

med ham. Klokkeren kom dagen i forvegen, og klokka 8 om morgenen var alt gjort istand til den siste reis. Klokkeren sang ut og holdt en pen tale, hu Olaug, kjerringa, gråt, og ei anna kjerring prøvde også det samme.

De hadde en 8 timers tur foran seg det vesle likfølge som etter en elendig sti gjennom skogen og over fjellet for med Gudbrand. Kista ble spent mellom to lange rajer med hesten like foran. Og slik gikk ferda mot bygda. Det gikk nokså bra oppetter åsene fra Vassfaret og opp på fjellet. Bron rugget støtt og sikkert oppover og to karer tok tak hver på sin side av kista en eller annen gang når rajene ville velte.

Sist i det vesle likfølget gikk Olaug som av og til snyktet og gråt og på det verste måtte hjelpes og trøstes av en av karene. Men det gikk ganske bra, kista hadde ikke en eneste gang veltet helt rundt, bare så halvt en gang i mellom, og hverken Gudbrand eller Gråpus hadde sluppet ut enda da de henimot høgstdags nådde opp på fjellet og hadde utforkjøringen foran seg.

Her skulle det holdes rast en stund, de hadde kaffekjele, niste og etpar flasker drikkendes ikke å forglemme. Til Bronn var det tatt med litt godt «tufor».

«Ja, nå får vi ta oss ei god hvil og en dram», sa Olaug, og så gjorde de. Bron ble spent fra, og han stod og gumlet på foret og funderte stille over den rare kjøredonninga som han idag både bar og drog på. Han hadde så mangen gang gått med tonge kløv den samme veggen både til og fra Vassfaret, men maken til disse kjøregreiene han hadde idag, hadde han aldri sett.

Kaffen, praten og flaskene gjorde snart sitt til at tonen ble mere hverdagslig, og da de hadde god tid foreslo Olaug at de skulle drikke en skål for'n Gudbrand. Ingen hadde noe imot det, og det ble både to og tre skåler, og alle ble etter hvert svært pratsamme og muntre. Men det var rart så fort tida gikk, sola hadde for lenge sia passert høgstdags, og Bron var ferdig med foret, de måtte nok bryte opp skulle de nå kirken til bestemt tid.

Men Olaug hadde sittet så hun var blitt så mjo i beina at den ene av karene som skulle se etter kista måtte støa henne nedover, og dette likte han nok også bedre enn å stø kista. Hu var blitt så pratsom etter kaffehvila, Olaug. «Ja, Gudskjelov, nå har han Gudbrand endelig sløppi i frå verden, sa hu, han har vøri brysam

i lang tid og noen snild mann har han aldri vøri.» Ja, følgesvennen kjente til det og bekreftet alt hun sa.

Det begynte nå å bære utover fjellet, ned mot skogbandet og granliene, og det ville nå til å gå litt fortere med Bron. Det var slik når han gikk for tømmervendinga at han måtte gå unna når vendinga begynte å skyte på, men nå var det ikke tømmer han dro og ikke var han Gudbrand med slik som han pleide. Så lenge veggen gikk oppover eller på flatlende, var avstanden mellom kista og baken på Bron så noenlunde passe, men da de skulle utover brattlia seig kista fram og gav Bron donk på donk i baken og over hasene. Bron likte heller ikke kjøredonninga idag, det ble tungt når en skulle både bære og dra, og nå var tålmodigheta slutt, og han begynte å bykse seg nedover lia. Kjørekaren som nå var åleine om både å kjøre og passe kista prøvde å holde igjen, men gikk snart på hue i et smågransnar mens hest og doning for nedover den smale stigen. Det ble nok den raskeste skyss Gudbrand noengang hadde hatt med Bron. Det var ingen til å stø i kista lenger og den slang både hit og dit. Det hadde vøri endel akkedering om hvordan kista skulle bindes på rajene, noen ville hatt det slik at forenden skulle være nærmest hesten mens andre mente at Gudbrand skulle kjøres slik folk bruker å kjøre, og slik ble det. Derfor holdt Gudbrands hode med Gråpus som pute til i den enden av kista som var bakerst på rajene og som derfor låg lågest. Nede i lia låg en litt større stein i veggen, og her traff det seg slik at det gikk ei raje på hver sie. Den bakerste delen av kista tok nå nedi steinen og dermed gikk hele endestykket ut. Gråpus var den som først kom ut, i farten havnet han i et myrhull. Gudbrand sjøl kom også lenger og lenger ut av kista, hodet han dasket etter doninga både mot stein og stubber slik at det somme steder gikk ut over både skinn og hår. Nederst i lia var det heldigvis en skarp sving, her satte Bron rett på, kom inn i et tett gransnar og ble klemt fast med restene av doningen og kista. Her fant kjørekaren ham.

Men hu Olaug og følgesvennen tok det nokså rolig. I beina ble hun mere og mere ustø mens kjeften ble stivere og bedre og praten tok til å dreie seg mest om Gudbrands feil og svake sider. Endelig kom de så langt nedover i lia at det begynte å vise seg tegn og merker etter

«ferden». Først traff de på noe av kistas endestykker, og på ei rot lenger nede som nok hadde vært i intim berøring med Gudbrands hueskolt, satt det ei stor skinnfille med hår på. De skjønte omsider hva det var, og hu Olaug sang ut: «Nå har du da endelig fått gli skinnen ditt, svinet». Nedunder bakkene traff de tilslutt de andre deltakerne i ferden som holdt på å surre sam-

men restene av kassa og pakke inn det som var i behold.

Den siste del av turen fortelles der intet om. De hadde nå kommet ned i flatere lende og formentlig gikk alt tilsist pent og pyntelig for seg. Han Gudbrand Vassfarplassen kom i allfall tilslut til kirken og ble begravet i kristna jord slik som det høver seg en god nordmann.

Gamle gårdsnavn på Ringerike.

Corps de garde som ble til et stedsnavn i Hole.

Utover bygdene er det en hærskares mengde navn. På gårder, plasser, hytter og hus. Bekker, daler, jorder, åser og fjell! Tusen og atter tusen navn som ikke finnes i bøker men som lever fra slekt til slekt. Noen navn dør og blir borte, men så kommer nye til. Gamalnorsk rot har mange av disse stedsnavn, men mange er fordansket. Noen navn stammer kanskje fra latin, mange fra finsk, og nå vil jeg prøve å tyde et som jeg tror er fransk.

Like ved storgården Libakke i Hole er et lite hjem som heter Kortegård. Bygdeveien gikk før i tiden like forbi stedet, hvor for 60 år siden graveren ved Hole kirke bodde. Jørgen graver het han. De aller eldste visste å fortelle at der ved Kortegård i utgammel tid hadde stått et telthus, og videre vet vi at den gang den norske hær ble reorganisert fikk soldatene i bygda sine øvinger ved kirken. Mønsterplassen heter et flatt jorde like ved kirken — sikkert er dette navnet et minne fra den tiden da soldatene mønstret på Mønsterplassen. Gevær og annen utrustning fikk de vel i telthuset. Når vi så vet at flere av de offiserer som tjenestgjorde her på Ringerike var av fransk avstamning, så er det lett å dikte seg til at disse offiserer ikke brukte ordet telthus, men tok det på fransk — Corps de garde — som uttales «Kår-dø-gar». Overgangen til «Kortegård» blir da ikke vanskelig.

De gamle oldnorske gårdsnavn levde og lever på folkets tunge, mens de danske fogder og skrivere ordnet med fordanskning og latinisering i protokollene. Folk på Røyse sier ennå Frøyu og Frøysu som er gamle genitive former for Frøyhov og Frøyshov.

Finnene som for 300 år siden gjorde landnam

på skauene satte sine egne navn på bostedene, men navnene ble med tiden fornsket. Om sætra Øsjeval sier professor Rygh i sin utredning at navnet trolig har med «ask» å gjøre. Retthella kan han ikke si noe om. Med Petter Lyse ved Sundvollen diskuterte jeg engang om betydningen av disse og andre navn. Han holdt på at Rethella er en forvanskning av det finske ordet «Retiala» som betyr et pent område. Øsjeval kan komme av det finske ordet «Uuisala» som betyr Nyvollen.

Mange navn minner oss om ringeriks humor. Et mannsnavn med rud etter er på sin måte en varig bauta for den mannen som først ryddet og bygde der. «Svendrud», Hanserud», Jonsrud» o.s.v. «Busterud» er minne etter et par «bustefolk», d.v.s. et vordende ektepar som gikk omkring og samlet inn til starten.

Gamle navn går med tiden i glemmeboka. Få vet nå hvor «Hylemark» var. Det er Tajet på den andre siden Storelva! Et ulvestrøk var det der borte, så hylene hørtes sikkert ofte i månelyse vinternetter.

Streituland var det eldgamle navnet på Helgeland, og finnes omtalt i det islandske skriftet «Fornaldarsogur».

Navn på jorder er ofte minner fra den katolske tid. Derfor finner vi «Korsjordet» i de fleste bygder. Det er et minne fra de store gangdagene. Gregorusjordet på Bønsnes er til minne om den hellige Gregorius.

Hvis en systematisk skulle samle stedsnavn her på Ringerike, så måtte en helst få skolene med. Hver elev i de øverste klassene måtte få som oppgave å skrive ned alle navn på jorder, åser o.s.v. på sitt hjemsted, og vi skulle få høre mye rart.

Nye navn diktes. Når en bymann har sikret seg en tomt til hytte, så skal stedet døpes, og når en leser listen over slike nye navn så blir en forundret over dette sammensurium.

«Mia Casa» heter et sted. Det betyr «mitt hus» og vedkommende har sagt det — på spansk. På Utstranda er en flott villa som heter «Appendix». Ordet er latin, og brukes i medisinen som navn på blindtarmen. Appendix ble bygget av dr. Jervell, og det fortaltes at doktoren

fikk denne villa som belønning av en rik pasient som av doktoren var operert for blindtarmen.

Ellers har byfolk en stor forkjærlighet for «Solheim», Sollia», «Solhaug», Solstua» og sol i alle former. Et dusin steder i Hole har navnet «Granli». Alle navn på matrikulerte eiendomme kan en plukke ut fra sorenskriveriets grunnbok, men hva det haster med er å samle alle de rare gamle navn som kun lever på folkets tunge.

Val d'or.

Av Johan Skøyens opptegnelser.

(Etter Ole Båntjærn).

Det er skrevet mye om sagene i Hønefossen i gamle dager. Det var i sin tid i alt 21 sager ved fossen. De fleste var såkalte «kvantums-sager». Plankene ble buntet sammen, visstnok en tyltv i bunten, med vidjer og ble veltet i elven hvor strømmen førte dem ned til Tyrifjorden. Her ble de flakket i flakk og fløtet til Svangstranda i Lier, hvorfra de ble kjørt til Drammen. På øya nedafor brua var det i sin tid 4 sager og tømmeret til dem ble fløtet ned i renner. Ved en av disse rennene hadde Per Pommeren sitt verksted, med en kvern-kall i renna. Kallen måtte heises opp når det skulle fløtes tømmer til sagene. Per Pommeren laget blant annet de første hakkelsmaskiner som ble brukt her i distriktet.

Av møllebruk var det som kjent mange da de fleste større gårdsbruk hadde hver sitt. På nordsiden — rett over for det gamle meieriet — var det 3: øverst Lageshuset som seinere eides av baker Blyberg, og videre 2 Tandberg-hus tilhørende Engebret Tandberg på Halsteinrud. Omkring der hvor nå saga står var det også 3: Eiklihuset, Sørumhuset og Gasgiverhuset. Oppenmølla lå omtrent midt ute ved den nåærende brua på øversiden. Den ble ombygget av Anker. Der hvor nå sliperiet står, lå Arnemannsmølla og noe lenger oppe Storsikta. Hvor Thistedes mølle nå står lå ei mølle tilhørende Ellef Berg (Ellef Slette) og nedafor brua var som kjent Hvervenmølla, som står endda.

Like over for Hønefoss Folkeskole lå en gammel bygning «Karlsegården», hvor det i sin tid var klokkestøperi. Her er den store klokka i Kongsberg kirke støpt, og rimeligvis er også

mellomklokken i Norderhov kirke — gitt til kirken av en mann fra Sandsæteren — støpt her.

Støtten over Pål Putten ble reist i 1846 og ble avduket med en tale av presten Eilert Sundt, seinere prest til Eidsvoll. Toget gikk ut fra Norderhov kirke med musikk i spissen av Rasmus «skredder» og korpsbørsemaker G. Skaug fra Hønefoss, og musikken blåste på klarinett hele veien «Sønner av Norge». Ved støtten var satt opp kanoner og disse ble fyrt av ved avdukingen. Kanonene kom etterpå til Hverven og ble flere ganger benyttet til saluttering, f. eks. 17. mai. De må seinere enten være sprengt, eller de er kommet bort på annen måte.

Vi har ennå ordtaket, når det er en som skal være riktig «snøgg» eller har det travelt: «Han flyger som om han skulle hente varme».

Var det rått og fuktig vær, og umulig å få slått varme med ildtøyet, måtte folk i gamle dager ikke så sjelden flyge til nærmeste nabo for å få ei glo pakket inn i ei fille, og da gjaldt det å flyge fort. Oppfinnelsen av fyrstikkene ble derfor en stor begivenhet, og da de første stikker kom hit til landet fra Sverige, gikk det fra mann til mann at nå kunne en få kjøpt varme i små esker.

De første som skaffet en eske fyrstikker hit til Ringerike var 3 lassekjørere som fikk kjøpt den i Kristiania og syntes det var noe av det vidunderligste de noen gang hadde fått tak i. Bare tenk på den ting å kunne tenne på pipa midt i veien vinterstid. Men esken var dyr, den kostet 12 skilling og det var mange penger i de tider. Det ble 4 skilling på hver av dem, men

hvem skulle ha esken? De kunne dele innholdet, sa kjøpmannen, for stikkene kunne tennes ved å ripe dem mot bokselåret, bare det var tørt. De måtte passe på at det ikke kom væte på dem. De ventet til de kom til Kleiva på oppturen. Da kom pipene fram, ei stikke ble ript og alle fire pipene ble tendt med den. Da de kom hjem ble stikkene delt. Det ble 22 stikker på hver, og det ble stor forundring og glede hos både a'Lise, a'Anne og a'Marte. Det var ingenting de noen gang hadde vøri så glae for.

På Spålen (Spålsæterne) var det 7 størhus og 9 budeier. Sæterne tilhørte Knæstang, Kullerud og Westerngårdene.

Den siste finne her var Pål Spålen som tilslutt ble henrettet. Hans kone døde før ham, og da det om vinteren ingen vei var til bygda, og alle myrer og alt var «bântæla», la han hennes lik ut til gråbeinåte.

Lars Amundsen født i Haugsbygd var en slektning av kaptein Amundsen. Han var stortjuv og levde av det, holdt til inne på Krok-skogen et sted. Mest stjal han fra sætrene derinne, men aldri fra Inger Western for han trudde hun kunne trolle.

Inger Western (gift med Samuel Western) var gammel da J. S.s bestefar var smågutt. Far hans på Roterud døde da gutten var liten og han kom før konfirmasjonsalderen til Western. Han fikk ligge i fjøset. Kjørte høy fra Spålsæteren om vinteren. Hadde låg-sko på beina, ingen vest, stutt bukse, ingen underklær. Måtte opp kl. 3 og fore hestene. Kl. 5 reiste de og kom til Spålen i lysinga om morgenen. Først banket han snø og is ut av skoene og så lesste de lassene, så fikk de seg kaffe og klubb og kom for det meste heim i kveldinga. Den høsten han gikk for presten slapp han med halvt «laje» på prestedagene. D.v.s. han skulle skjære bare ½ mål åker den dagen. Julingen fikk han i stallen for at ingen skulle høre gråten, men en dag da han såg kjerringa komme, greip han ei bugjord, hoppet inn i et tomt spilltaug og skreik mot henne: «Kommer du hit så slår jeg».

Nils Sørflaten var på tømmerhogst og traff ei grønnkledd jente oppe i Askelihøgda — — 4 år etterpå hog han også tømmer deroppe, og da fikk han lenger oppe i lia se den samre jenta sammen med en liten 3 års unge. Så ropte det: «Kom, skal du få se a'Kastora.»

Andreas Toen og Marte Klekken's foreldre skulle ha gått under oppnammen «Skrubbe-Jonas» og «Beskan-Sure». En svenske som arbeidet hos dem hadde vøri en tur på Viul og sa etter turen: «Rankidøl», «Svartihøl», «Aldrigott», — jævlar i min sjel om jeg slike namn før har hørt. Heme hos oss har vi bare «Skrubbe-Jonas og Beskan-Sure.»

Johan Loesjordet kom en gang som smågutt til Toen og Beskan-Sure spurte ham om de hadde slaktet til jul. «Jo da,» sa Johan. «Var grisen deres stor da?» spør B-S. «Ja dyktig diger», sa Johan. «Å stor var'n da?» spurte B-S. «Å, hue nådde til enden av krakken — og ræva nådde til rompa», sa Johan.

Helge Hen ville ikke det skulle benyttes likvogn ved farens begravelse og sa tilslutt: «Hadde'n far levde er jeg sikker på at han ikke ville ha kjørt i en slik vogn».

Han sa også da støtten over graven til fru Turi Strand var reist på Haug kirkegård: «Men åssen ska en komma opp att her da».

Gudbrand Lohre rodde sammen med en annen over Steinsfjorden, og det var så tett tåke at de ikke kunne se en båtlengde foran seg. Tilslutt bryter Gudbrand ut i fullt alvor: «Den som nå hadde en god kikkert».

En annen gang satt Gudbrand i et finere mid-dagslag og hadde dame tilbords. Men han var en temmelig fåmelt og tørr bordkavalier som bare interesserte seg for suppen, blåste og slurpet. Hans borddame, en byfrue forsøkte å innlede en samtale idet hun sa: «Når det er så surt og koldt vær som nu, så er dog varm kjødsuppe det beste man kan få». «Brennheit mjelkevilling er bære», kom det fra Gudbrand, han slurpet videre. Da suppen var spist uten mere snakk, skjenket fruene i et glass vann og drakk. «Det var da virkelig nydelig og godt vann man har her på gården». «Det er beste vannet i Migaren», var svaret. (Migaren er Migarskaret. Der er det et oppkomme).

To bønder trettet en gang om ei ku. Den ene dro i hønna og den andre dro i rompa, men sakføreren satt under og melka kua.

Skikjelke og truger er godt som en god tullup.

Det er et ordtak som sier at det kommer ikke snø på rima skog.

En mann fra Haugsbygd sa da den første snøen kom om høsten: «Du blir itte ligganes, for du kom på bar mark.»

Alt på en hånd!

NÅR DET GJELDER
BYGNINGSARTIKLER
SÅ SPØR OSS.

TLF. 545 - 616

THORESEN & BERG

JERN - JERNVARER - BYGNINGSARTIKLER
RØRHANDEL
HØNEFOSS

Hønefoss Bryggeris

Øl.

Hønefoss Bryggeris
Mineralvann.

